

1920 ਤੋਂ

ਜਿਲਦ 101
ਨੰਬਰ 16

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ

ੴ ਤੋਂ 30 ਅੱਸੂ 2021 ਬਿ.
1 ਤੋਂ 15 ਅਕਤੂਬਰ 2021 ਈ.

ਸਤਿਗੁਰੂ

ਜੋ ਬੁਝੀਛੇ ਕੋਈ ਖਿੰਡੇ ਜੋ ਖੁਜੇ ਕੇ ਪਾਵੇ ॥

10/-

ਪਿੰਡ ਬਜੀਦਪੁਰ ਵਿਖੇ ਜੱਪ-ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ

ਸਤਿਜੁਗ

੧੬ ਤੋਂ ੩੦ ਅੱਗੂ ੨੦੨੮ ਬਿ.
1 ਤੋਂ 15 ਅਕਤੂਬਰ 2021 ਈ.
ਜਿਲਦ 101, ਨੰਬਰ 16

ਸਲਾਹਕਾਰ ਮੈਂਬਰ

ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ
ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ
ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ
ਸੰਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ
ਗੁਰਭੋਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ

ਸੰਪਾਦਕ

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਸਤ
ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ
ਭਜਨ ਸਿੰਘ

Printed and Published by
Mr. Harvendra Singh Hanspal
on behalf of Namdhari Darbar.
Printed at Summit advertising press,
2DLF (Part), Moti Nagar, New Delhi
and Published from Namdhari Gurdwara,
Ramesh Nagar, New Delhi-110015.

THE SATJUG
Namdhari Gurdwara
Ramesh Nagar, New Delhi-15
RNI No. 55658/93
LDM/008/2021-2023

ਇਕ ਸਾਲ- ਦੇਸ - 500 ਰੁ., ਪ੍ਰਦੇਸ- 70\$ USD ਡਾਲਰ
ਪੰਜ ਸਾਲ- ਦੇਸ - 2000 ਰੁ., ਪ੍ਰਦੇਸ- 280\$ USD ਡਾਲਰ

Designed and Typeset:

ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ, ਯੁਵਰਾਜ ਸਿੰਘ
ਤਰਨ ਬੱਲ

ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਪਤਾ :

ਸਤਿਜੁਗ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ,
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ-141126
ਫੋਨ : 98550-58178
89267-83000, 98155-75099
Email- Satjug@sribhainisahib.com

ਤਤਕਰਾ

- * ਸੰਪਾਦਕੀ- ਜਪੁ
ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ 4
- * ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆ.....6
- * ਸ਼ਕਤੀ : ਇਕ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅਧਿਐਨ
ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ.....8
- * ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ
ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ.....11
- * ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਹਮਰਾਹ: ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ
ਡਾ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ.....13
- * ਆਓ! ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਸਿਰਜੀਏ
ਰਾਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੱਬੀ.....15
- * Why health journals have called for climate action
Amitabh Sinha.....18
- * Well- being: Healthy Body and Healthy Mind
Dr. Charan Kaur Surdhar.....20
- * How Musical Intelligence affects our Emotional
Intelligence
Beant Kaur (Laxshmi Sachathep).....23
- * ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ (ਅਣਛਪਿਆ ਭਾਗ)
ਸਵ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ.....27
- * A Saga of Sri Satguru Jagjit Singh ji
Dr. Sharada Jayagovind 30
- * ਕਾਵਿ-ਕਿਆਰੀ.....32
- * ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ.....33
- * ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪੰਨਾ.....34
- * ਖ਼ਬਰਨਾਮਾ.....35
- * ਕੂਕਾ ਸ਼ਹੀਦ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟ੍ਰਸਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ.....41

ਨੋਟ- ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਜਪੁ

ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਰੰਤਰਤਾ (ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ) ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ, ਜੜ ਅਤੇ ਚੇਤਨ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਠਹਿਰ ਦਾ ਨਾਂ ਮੌਤ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕਾਈ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਸਮਝ ਜਲਦੀ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੇ ਬੁੱਧ, ਈਸਾ, ਰਾਮ ਅਤੇ ਨਾਨਕ ਬਣਨ ਤੱਕ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲ ਲੰਮੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿ ਨਿਰਮਾਣ ਬਨਸਪਤੀ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਜੀਵਨ, ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਸੱਭਿਅਕ ਤੋਂ ਸੱਭਿਅਕ ਬਣਨ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ‘ਜਪੁ’ ਦੇ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ ਹੁਕਮ ਨ ਕਹਿਆ ਜਾਈ॥
 ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਜੀਅ ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ॥
 ਹੁਕਮੀ ਉਤਮ ਨੀਚੁ ਹੁਕਮਿ ਲਿਖਿ ਦੁਖ ਸੁਖ ਪਾਈਅਹਿ॥
 ਇਕਨਾ ਹੁਕਮੀ ਬਖਸੀਸ ਇਕਿ ਹੁਕਮੀ ਸਦਾ ਭਵਾਈਅਹਿ॥

ਇਸ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਹੈ ਪਿੰਡ ਨਿਰਮਾਣ। ਵਿਗਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਣਗਿਣਤ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਲਗਾਤਾਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਆਕਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸੂਰਜ, ਚੰਨ, ਧਰਤੀ ਆਦਿ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ। ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਬਨਸਪਤੀ, ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਸ਼ੂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਹਨ ਪਰ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਤੋਰਿਆ। ਇਸ ਹੀ ਚੇਤਨਾ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜੰਗਲ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਲੱਗ ਕਰ ਲਿਆ। ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਦਾ ਸਵਾਰਦਾ ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਘੜ ਬੈਠਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰਦੇ ਹਨ-

ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਤੂ ਕਉਨੁ ਕਹਾ ਤੇ ਆਇਓ॥
 ਏਤੀ ਨ ਜਾਨਉ ਕੇਤੀਕ ਮੁਦਤਿ ਚਲਤੇ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਇਓ॥

ਸਭਿਅਕ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲ ਗੁਲਾਮੀ, ਜ਼ੁਰਮ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਤਿੰਨ ਅਲਾਮਤਾਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਆਪਣੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਦਾ ਕਰ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੈਵਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੀਤ ਰਹੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੁਣ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਾਂ ਮਨੁੱਖ ਹੰਢਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਇਹ ਦੌੜ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਚੱਲ ਰਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਨਿਰਾਰਥਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਾਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਕੀ ਹੈ?

ਨਾਮ ਦੇ ਅੱਖਰੀ ਅਰਥ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਈਆਂ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ- ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ‘ਨਾਮ’ ਕਰਤਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਹੈ, ਯਥਾ-

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ॥ (ਸੁਖਮਨੀ)

ਭਾਈ ਜੀ ਅੰਗੀਕਾਰ, ਸਿਮਰਨ (ਚੇਤਾ) ਵੀ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ 'ਨਾਮ' ਬਾਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਆਭਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਮਨੁੱਖੀ ਕਾਇਆ ਹੈ—

ਨਉਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮ ॥

ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ਼ਾਮ ॥

ਦੂਜਾ ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਰਵਾਨੀ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਤੋਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

—ਜਿਸ ਨਾਮ ਰਿਦੈ ਤਿਸ ਸਹਜ ਸੁਖੈਨਾ ॥

—ਜਿਸੁ ਨਾਮ ਰਿਦੈ ਤਿਸ ਸਭ ਹੀ ਜੁਗਤਾ ॥

—ਮਾਈ ਮੈ ਧਨੁ ਪਾਇਓ ਹਰਿਨਾਮੁ ॥

ਮਨ ਮੇਰੇ ਧਾਵਨੁ ਤੇ ਛੂਟਿਓ ਕਰ ਬੈਠੇ ਬਿਸਰਾਮ ॥

ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਜੋ ਨਾਮ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਖੋਜਦਿਆਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ 'ਸਰਵ-ਸ਼੍ਰੇਣਤਾ' ਨਾਮੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਉਸ ਵਿੱਚ Self-Confidence ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਗਾਂ ਜਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ ਆਲੰਬਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਕੁਛ ਪਦਵੀਆਂ ਤੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹੀ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਵੰਗਾਰਿਆ।

—ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਸੰਗ ਨਾਮਦੇਉ ਮਨੁ ਲੀਣਾ ॥

ਆਢ ਦਾਮ ਕੇ ਛੀਪਰੇ ਹੋਇਓ ਲਾਖੀਣਾ ॥੧॥

—ਕਬੀਰ ਮੇਰੀ ਜਾਤਿ ਕਉ ਸਭੁ ਕੇ ਹਸਨੇਹਾਰੁ ॥

ਬਲਿਹਾਰੀ ਇਸ ਜਾਤਿ ਕਉ ਜਿਹ ਜਪਿਓ ਸਿਰਜਨਹਾਰੁ ॥

ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਵਰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਖਿਲਾਫ ਨਾਬਰੀ ਲਈ ਸਵੈ ਭਰੋਸਾ ਜਿਸ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਉਹ 'ਨਾਮ' ਸੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਭਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਜੂਨ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨਾਮ ਸੰਗ ਉਹ ਸ਼੍ਰੇਣ ਬਣ ਗਿਆ।

ਜਿਸ ਨਾਮ ਰਿਦੈ ਸੋ ਸਭ ਤੇ ਉਚਾ ॥

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਭਰਮਿ ਜੋਨੀ ਮੂਚਾ ॥

ਚੌਥੀ ਗੱਲ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿੱਥੋਂ ਤੇ ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੈ 'ਕੋਊ ਗੁਰਮੁੱਖ ਪਾਵੈ' ਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਿੱਥੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਮੂਲ ਉਤਪਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਕਾਮਲ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਸੰਤ ਅਤੇ ਗੁਰੂ 'ਪਦ' ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ

ਪਾਈਐ ਗੁਰ ਕੈ ਹੇਤਿ ਅਪਾਰ ॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ 'ਨਾਮ' ਪ੍ਰਤੀ ਧਾਰਨਾ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਕਹਿਰੀ ਸਤਹਿ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਮ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦਾ ਅਭਿੰਨ ਅੰਗ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੂਲ ਸੂਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ (ਗਤੀਸ਼ੀਲਤਾ) ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਅਸੰਭਵ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ

9780097898

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਆਖਿਆ- ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਬਹੁਤਾ ਕਰਮੁ ਲਿਖਿਆ ਨਾ ਜਾਇ ॥

ਉਸਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਲਿਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।
His kindness is so great, that it cannot be fully described.

ਵਡਾ ਦਾਤਾ ਤਿਲੁ ਨ ਤਮਾਇ ॥

ਉਹ ਵੱਡਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ।
He is the biggest giver,
He does not have even a slightest of greed.

ਕੇਤੇ ਮੰਗਹਿ ਜੋਧ ਅਪਾਰ ॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਯੋਧੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ।
Several warriors seek (beg) from Him.

ਕੇਤਿਆ ਗਣਤ ਨਹੀ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।
The numbers (of those, seeking Him) cannot be imagined.

ਕੇਤੇ ਖਪਿ ਤੁਟਹਿ ਵੇਕਾਰ ॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖਪ ਕੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
Several die after wasting their lives in immorality.

ਕੇਤੇ ਲੈ ਲੈ ਮੁਕਰੁ ਪਾਹਿ ॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਦਾਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
Several take blessings from God,
and then refuse to acknowledge them.

ਕੇਤੇ ਮੂਰਖ ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ ॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਮੂਰਖ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਖਾਈ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਸਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।
Several foolish continue to eat without gratitude.

ਕੇਤਿਆ ਦੂਖ ਭੂਖ ਸਦ ਮਾਰ ॥

ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਐਸੇ ਹਨ, ਜੋ ਦੁੱਖ ਤੇ ਭੁੱਖ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।
Several suffer the torture of poverty and hunger.

ਏਹਿ ਭਿ ਦਾਤਿ ਤੇਰੀ ਦਾਤਾਰ ॥

ਹੇ ਦਾਤੇ ! ਇਹ ਵੀ ਤੇਰੀ ਹੀ ਦਾਤ ਹੈ।

O benefactor God ! that is also Your blessing/giving.

ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੀ ਭਾਣੈ ਹੋਇ ॥

ਕੈਦ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਹਰੀ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਚੱਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Liberation from bondage is obtained by aligning with the will of God.

ਹੋਰੁ ਆਖਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ ॥

ਰਜ਼ਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਵੀ ਆਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

No one can state any way, other than accepting the will of God.

ਜੇ ਕੋ ਖਾਇਕੁ ਆਖਣਿ ਪਾਇ ॥

ਜੇ ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਕੁਝ ਆਖਦਾ ਹੈ।

If any fool states (differently),

ਓਹੁ ਜਾਣੈ ਜੇਤੀਆ ਮੁਹਿ ਖਾਇ ॥

ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨੀਆਂ ਉਹ ਮੂੰਹ ਦੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਭਾਣਾ ਨਾ ਮੰਨ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿੰਦਾ ਹੈ।

The fool only later understands the suffering obtained (by not accepting the will of God).

ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਆਪੇ ਦੇਇ ॥

ਹਰੀ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

God knows everything, and He Himself gives.

ਆਖਹਿ ਸਿ ਭਿ ਕੋਈ ਕੋਇ ॥

ਕੋਈ-ਕੋਈ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ

Some people say and acknowledge that

ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥

ਜਿਸਨੂੰ ਹਰੀ ਆਪ ਆਪਣੀ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਕਰਨੀ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

whoever is blessed by the God Himself to sing His praises,

ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥੨੫॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੈ।

Satguru Nanak says that such a person is the King of Kings.

ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ ਵਿੱਚੋਂ.....

ਸ਼ਕਤੀ

ਇਕ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅਧਿਐਨ

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

ਸਾਖ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਹੋਂਦ ਦੇ ਪੰਝੀ ਤੱਤ ਹਨ। ਜਲ, ਤੇਜ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ, ਵਾਯੂ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਪੰਜ ਮਹਾਂ ਭੂਤ ਆਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਮੂੰਹ, ਮੈਥੁਨ ਅਤੇ ਗੁਦਾ ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੰਨ, ਅੱਖ, ਜੀਭ, ਨੱਕ ਅਤੇ ਤਵਚਾ (ਚਮੜੀ) ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਹਨ ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਗੰਧ, ਰਸ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਹਨ ਮਨ, ਚਿੱਤ, ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਚੌਵੀ ਤੱਤ ਮਿਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਪੰਝੀਵੇਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਝੀਵਾਂ ਤੱਤ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਸੁਆਮੀ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਤੋਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਨਾਂ ਹੈ 'ਇੱਛਾ'।

ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਾਂਗ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਇੱਛਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਛਾ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਭੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਸੇਵਨ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਯਤਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਖਾਧਾ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਭੋਜਨ ਪਚ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਨਿਰਯਤਨ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਦਾ ਖਾਣਾ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਯਤਨ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਯਤਨ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਹਰ ਜੀਵ ਲਈ ਭੋਜਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਮੁੱਚੀ ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਇਕ ਹੋਂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਦਾ ਭੋਜਨ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚਲੀ ਮਮਤਾ ਕੁਦਰਤ ਵਿਚਲੀ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਹ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਬੱਚਾ ਇਸ ਸੱਚ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਯਤਨ ਮੁੱਢਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰੰਭਕ ਰੂਪ ਬੱਚੇ ਦਾ ਰੋਣਾ ਹੈ।

ਬੱਚੇ ਦਾ ਰੋਣ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਛਾ ਭੋਜਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਣ ਸਤਿਜੁਗ

ਜਦੋਂ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਸਫਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਮਮਤਾ ਦੀ ਦਾਤ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਯਤਨ ਦਾ ਫਲ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਰ ਸਮੇਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਹਿਲੇ ਰੋਣ ਉੱਤੇ ਹੀ ਦੁੱਧ ਨਹੀਂ ਦੇ ਦਿੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ : ਪਹਿਲਾ ਰੋਣ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮੰਗ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਧਾਰਣ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਾਧਾਰਣ ਮੰਗ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਜੇ ਮਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਣ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲੈਣ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਉਂ ਭਾਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਪ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਖੋਹਣ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਉਂ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੱਚਾ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ।

ਜੇ ਕਦੀ ਬੱਚਾ ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਆਪ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਿਲਕੁਲ ਵਖਰੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਣੇ ਸਨ ਸਰੀਰਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਿਆਦ ਉੱਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪੜਚੋਲਾਂਗਾ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਥੇ ਕੁਝ ਕਹੇ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ; ਸਾਧਾਰਣ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਲੋੜ ਭੋਜਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਰੋਣ ਬੱਚੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਲੋੜ ਛੇਤੀ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਰੋਣ ਉੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ਹੁਕਮ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤੋਂ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਥਾਂ ਖੋਹਣ ਸ਼ਕਤੀ। ਇਸਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੂਪਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਆਵਾਜ਼ ਭੋਜਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਚੌਗਿਰਦਾ ਮੇਰਾ ਸਹਾਇਕ ਮਿੱਤਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਚੌਗਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਮੰਗ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਲੋੜ ਦੀਆਂ

ਵਸਤਾਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸਰਲਤਾ, ਭਾਵਕਤਾ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵ-ਪੂਰਨ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਮਾਂ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਪਿੱਛੇ ਪਾ ਕੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਦੁੱਧ ਦੀ ਮੰਗ ਵੱਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ।

ਜੇ ਬੱਚਾ ਸਾਧਾਰਣ ਮੰਗ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੋਣ ਮਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਲਈ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਉਸਨੇ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਇਸ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਕੁੱਝ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਾ ਇਹ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਭੋਜਨ ਹੁਕਮ ਕੀਤਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਧਾਰਣ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੇ ਭੁੱਖ ਲੱਗਣ ਉੱਤੇ ਇਕ ਦਮ ਹੀ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਰੋਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਬੇ-ਸਮਝੀ ਅਤੇ ਨਾ-ਤਜ਼ਰਬਾਕਾਰੀ ਕਰਕੇ ਮਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਆਦਤ ਹੀ ਹੈ। ਝੱਟ ਹੀ ਅਸਮਾਨ ਸਿਰ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਲੈਦਾਂ ਹੈ, ਜ਼ਰਾ ਸਬਰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਵਿੱਚ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਦਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਬੱਚਾ ਬਿਨੈ ਤੋਂ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਉਸ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਨੌਕਰ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾਸਾਂ ਅਤੇ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਨਹੀਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਮਾਂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜੇ ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਵਤੀਰਾ ਹੇਠ-ਲਿਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ, ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਚੁੰਘਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦੁੱਧ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਕੇ ਰੋਣਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਾਂ ਲਾਡਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, "ਮੇਰੇ ਲਾਡਲੇ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਵੀ ਗਲਤ ਹੈ। ਭੁੱਖ ਉੱਨੀ ਹੀ ਹੈ। ਦੁੱਧ ਦਾ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪੀਣਾ ਅਤੇ ਏਨੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਪੀਣਾ ਕਿ ਉੱਥੂ ਲਗਵਾ ਲੈਣੇ, ਭੁੱਖ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ

ਲੋੜ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਖੋਹ ਕੇ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਹਰ ਖੋਹਣ ਵਾਲਾ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਜ਼ਰਬਾ ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਬਲ ਨਾਲ ਖੋਹੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ।

ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਦੁੱਧ ਵਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਕੇ ਰੋਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰੁੱਸ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੁੱਖ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਵਿਚਾਰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਕਦੇ-ਕਦੇ। ਬੱਚੇ ਲਈ ਰੁੱਸਣ ਦੀ ਨੌਬਤ ਉਦੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਲ ਨਾਲ ਖੋਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਬੇਬਸ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਲੰਮਾ ਅਭਿਆਸ ਜਿਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਰੁੱਸਿਆ ਰੁੱਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਜੋਗੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਸ ਕੋਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵਿਗਾੜ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮੁਜਰਿਮ ਉਪਜਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮਾਂ ਚਾਰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਘਰ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੇਵੇ। ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾਵਾਂ ਅਪਣੇ ਪੇਕੇ ਘਰੀਂ ਜਾ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਕੰਮ ਵੱਲੋਂ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਗ੍ਰਹਿ ਲਕਸ਼ਮੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸਵਾ ਮਹੀਨਾ ਮਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੱਖ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸੂਤਕ ਆਖਣ ਦਾ ਵੀ ਕੁਝ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮਾਂ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਅਜੋਕੀ ਨਵੀਂ ਵਿਚਾਰ-ਧਾਰਾ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਓਪਰਾ ਅਤੇ ਬੇ-ਲੋੜਾ ਸਮਝ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਘੋਲ ਅਜੋਕੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਏਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਹਰ ਗੱਲ ਪਿਛੇ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਕਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਹਿਮ ਕਹਿ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਕਰ ਦੇਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਆਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਸ਼ੀਨੀ ਉੱਨਤੀ ਨੇ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਉਪਜਣ ਵਾਲੇ ਵਿਖਾਵੇ ਨੇ ਮਾਵਾਂ ਦਾ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੇ-ਧਿਆਨ ਹੋਣਾ ਇਕ ਫੈਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਲਈ

ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਨ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਭੁੱਖ ਹੋਵੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੰਗ ਕਰੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ। ਡਾਕਟਰ ਲੋਕ ਇਸ ਬਾਕਾਇਦਗੀ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਅਸਲੀਅਤ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ, ਉਸ ਦੀ ਪਾਚਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਅਜਿਹਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਜਿੰਨਾਂ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅੱਗਾ ਪਿੱਛਾ ਉਸ ਲਈ ਅਸਹਿ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਸ਼ੀਨ ਵਰਗੀ ਪਾਬੰਦੀ ਵਿਚ ਪਾਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਜ਼ਰੂਰ ਅਜਿਹੀ ਬਣੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਨਿੱਕੀ-ਨਿੱਕੀ ਗੱਲੇ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਧਦਾ ਫੁੱਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਦੂਰ ਦੀ ਸੋਚ ਕਾਰਨ ਹੀ ਡਾਕਟਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਐਨ ਵਕਤ ਸਿਰ “ਫੀਡ” ਕਰਨ ਲਈ (ਦੁੱਧ ਪਿਆਉਣ ਲਈ) ਆਖਦੇ ਹਨ। ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰਨੀ ਉਚਿਤ ਹੈ।

"ਫੀਡ" ਦੇ ਵਕਤ ਦੀ ਮਸਨੂਈ ਪਾਬੰਦੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਨੋ-ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਹਾਨੀ ਪੁਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਬਿਨ ਮੰਗਿਆ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨਿਰਯਤਨ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦਾ ਨੇਮ ਹੈ। ਕਈ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਹਥਿਆਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਸ਼ੈ ਨੂੰ ਲੈ ਲੈਣ ਲਈ ਉਲਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਖਿਡਾਉਣਿਆਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤੀ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚੋਂ ਉਲਰ-ਉਲਰ ਕੇ ਖਿਡਾਉਣਾ ਫੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੱਚਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਲ ਪੂਰਵਕ ਖੋਹ ਲੈਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬਿਨਾਂ ਮੰਗੇ, ਬਿਨਾਂ ਪੁਛੇ ਲੈ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਗਲਤ ਹਨ। ਜਿਸ ਬੱਚੇ ਵੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖਿਡਾਉਣਿਆਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਉੱਤੇ ਖਲੋਤੀ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚੋਂ ਉਲਰ ਕੇ ਖਿਡਾਉਣੇ ਫੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਖਿਡਾਉਣੇ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਿਆਰ, ਆਸ਼ਾ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖੇਗਾ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਖਿਡਾਉਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਔਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਮਾਂ ਲੈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ; ਜੇ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿੰਦੀ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਉਦਾਸ ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਰੋਣਾ ਨਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਦੀ ਹਰ ਮੰਗ ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ਮੰਗੀ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ

ਕਰਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋੜਾਂ ਮੰਗ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰਨ ਲਈ ਖੋਹਾ ਮਾਹੀ ਅਤੇ ਬਲ ਦੀ ਲੋੜ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬੱਚੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਾਜ਼ਕ ਸਮਾਂ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਭੁਖ, ਭੋਜਨ, ਪਰਾਪੀਨਤਾ, ਭਾਸ਼ਾ (ਰੋਣ) ਅਤੇ ਮਮਤਾ ਰਲ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਲਗਭਗ ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਬੱਚਾ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਚੋਗਿਰਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੰਬੰਧ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਉਸ ਲਈ ਸਮੁੱਚਾ ਸੰਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਸੰਬੰਧ ਇਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਉਸਦਾ ਨਾਤਾ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਕੋਈ ਵੀ ਯੋਗ ਨਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਬੱਚਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਤਾਣਾ-ਬਾਣਾ ਤਣੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਵਾਧੇ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਵੀ ਵੱਧਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦੀ ਪਰਾਪੀਨਤਾ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਜਾਂ ਸੁਧੀਨਤਾ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਲਗਭਗ ਉਹੋ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਬਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਉੱਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਉਸਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਂ ਵਾਲੀ ਮਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਅਣਗਹਿਲੀ, ਅਵਹੇਲਨਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਸੁਆਰਥ ਅਤੇ ਖੋਹਾ-ਮਾਹੀ ਆਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਉਸ ਦੇ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਹਨ। ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਲ ਹੀ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਖੋਹਾ-ਮਾਹੀ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਕਾਬਲਾ (Competition) ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੀ ਪਰਿਪੂਰਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਉਹ ਕੁਝ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕੁਝ ਅੱਜ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਹੋਣ ਕਿ ਸੈ-ਰੱਖਿਆ ਇਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਮਿਲਵਰਤਣ ਹੈ, ਸਹਿਯੋਗ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਮਿੱਤਰਤਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਉਹ ਕੁਝ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਸੁਹਿਰਦ ਮਨੁੱਖ ਸਦਾ ਤੋਂ ਤਾਂਘਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਮਾਂ ਲਈ ਬੱਚੇ ਵਲ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ!!!

.....

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ

ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
94177-69103

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ 1606 ਈ. ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰਹੀ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਠੀਕ ਰਹੇ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਰਾਜ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧ ਵਿਗੜਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ 'ਦਲ ਭੰਜਨ ਗੁਰ ਸੂਰਮਾ' ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰੀ-

ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਚੈ ਦੀਆ ਭੇਜਿ ॥
ਚਿਰਜੀਵਨੁ ਉਪਜਿਆ ਸੰਜੋਗਿ ॥

.....

ਦਸੀ ਮਾਸੀ ਹੁਕਮਿ ਬਾਲਕ ਜਨਮੁ ਲੀਆ ॥
ਮਿਟਿਆ ਸੋਗੁ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦੁ ਥੀਆ ॥
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਖੀ ਅਨੰਦੁ ਗਾਵੈ ॥
ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥
ਵਧੀ ਵੇਲਿ ਬਹੁ ਪੀੜੀ ਚਾਲੀ ॥
ਧਰਮ ਕਲਾ ਹਰਿ ਬੰਧਿ ਬਹਾਲੀ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ 21 ਹਾੜ ਸੰਮਤ 1652 ਬਿ. ਦੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ 6 ਵੀਂ ਦੇ ਪੰਨਾ 26-27 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-

ਸੰਮਤ ਸੋਰਹਿ ਸਹਸ ਬਵੰਜਾ ॥
ਹਾੜ ਇੱਕੀ ਨਿਸ ਆਧੀ ਮੰਝਾ ॥
ਪੁਖ ਨਿਛੋੜੁ ਸੁਭ ਗ੍ਰਹ ਸੁਖਦਾਈ ॥
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪੱਖ ਪ੍ਰਗਟੇ ਪ੍ਰਭ ਆਈ ॥

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪਿੱਛੇ ਗੁਰੂ

ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਰਾ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਛੜਜੰਤਰ ਤਾਂ ਚੱਲ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਰਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਨੂੰ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਦਾ ਅਗਲਾ ਵਾਰਿਸ ਮਿਹਰਬਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਬਾਲ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਵਰਤਾਉਣ ਲਈ ਸਰਹੰਦ ਦਾ ਕੱਟੜ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ੇਖ ਅਹਿਮਦ ਸਰਹੰਦੀ ਦਾ ਉੱਘਾ ਰੋਲ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖਾਨ ਰਾਹੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦੂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਅਤਿਅੰਤ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਿਆਈ ਹਥਿਆਉਣ ਲਈ ਕਈ ਪਾਪੜ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਬਣ ਸਕੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਵੀ ਮਹੰਮਦੀ ਪੁਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦੀ ਥਾਪਨਾ ਕਰ ਲਈ। ਜੇ ਘਰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਵੀ ਆਪ ਇਕ ਐਸਾ ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਜੇਕਰ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਣੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਭਰਪੂਰ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਐਸੇ ਕੋਝੇ ਯਤਨ ਵੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਕਾਮਯਾਬ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ।

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੀਆਂ ਕੋਝੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ

ਅਤੇ ਆਪ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉੱਚੇ ਥੜੇ ਉੱਪਰ ਦਰਬਾਰ ਸਜਾ ਹੁਕਮ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਲਈ ਕੀਮਤੀ ਤੋਹਫ਼ਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸੋਹਣੇ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਲਿਆਵੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਘੋੜ ਸਵਾਰੀ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਦਾ ਧਰਮ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹੋ।

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਾਇਮ ਹੋਏ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਵੱਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਿੱਪਲ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਈਰਖਾ ਵੱਸ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਉਥੇ ਉਚੇਚੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਪਿੱਪਲ ਨੂੰ ਮੁੜ ਹਰਾ ਭਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਡਾ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੇਖ 'ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-

“ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ (1606 ਤੋਂ 1644 ਈ.) ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬਾਰੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਆਪ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ।”

ਇਕ ਹੋਰ ਜਗ੍ਹਾ ਡਾ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ-

“ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸੰਬੰਧੀ ਰਵਾਇਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਈਆਂ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਸੰਪਾਦਨ ਕਰਨ, ਭਾਵ 1604 ਈ. ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ।”

“ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯਤਨ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਚਲਦਾ।.....

ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਰਚੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ‘ਦਲ ਭੰਜਨ ਗੁਰ ਸੂਰਮਾ’ ਵਰਗੇ ਸੰਕੇਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।”

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਸਤਿਜੁਗ

ਕਰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਵਾਰ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਬਿੱਤ ਰਚੇ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਤਿ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਰਚਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਰੇ ਸਾਖੀ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ।

ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪਰੰਪਰਾ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਚੀ ਗਈ ਕੋਈ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਕਾਪੀ ਕਿਧਰੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਹਾਫਜਾਬਾਦ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਜਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆਈ ਸੀ, ਜੋ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰਚੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਪੁਰਬ ਸਮੇਂ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ 1969 ਈ. ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਹੇਠ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਰ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਬੀ-40 ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਅਲੱਗ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਲੱਗ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਡਾ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਹੇਠ 1969 ਈ. 'ਜਨਮ ਪਤਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੀ' ਹੇਠ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਾਹੌਰ ਬੁੱਕ ਸ਼ਾਪ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਾ ਰਚਨਾ ਕਾਲ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਕਾਲ ਸੀ।

ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ ਨੰ 17 'ਤੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਹਮਰਾਹ: ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ

ਡਾ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ
9417049417

19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਦਹਾਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅਰਜ਼ ਦਾਸ਼ਤ ਵਾਲੇ ਰਵੱਈਏ ਤੋਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਖ਼ਤ ਰੁਖ਼ ਅਪਣਾਇਆ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਬੰਬਈ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਦੇਸ਼-ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਬਣ ਗਈ। 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲ ਗੰਗਾਧਰ ਤਿਲਕ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭੀ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਿਲਕ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮਰਪਣ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜੂਨ 1908 ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਲਕ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਰੋਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਮ ਲਿਬਾਸ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਾਧੂਆਂ ਵਾਲਾ ਵੇਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਸ਼-ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਤਿਲਕ ਆਸ਼ਰਮ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦਾ ਅਗਲਾ ਪੜਾਅ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਇਆ ਜਦ ਸੈਂਕੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਗਣੇਸ਼ ਪਿੰਗਲੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਭਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਆਇਆ ਅਤੇ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਰੱਸਾ ਚੁੰਮਣ ਤੱਕ ਸਾਥ ਨਿਭਾਇਆ। ਇਸ ਹੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਅਗਲਾ ਨਾਉਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਦਾ ਜਨਮ ਪੂਨੇ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਖੇੜਾ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ 24 ਅਗਸਤ 1908 ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹਰੀ ਨਰਾਇਣ ਰਾਜਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਪਾਰਵਤੀ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਵੰਸ਼ਜਾਂ ਦੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਰਹੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਅੱਲ ਰਾਜਗੁਰੂ ਸੀ। ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਪੂਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਉਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਦਿਨਕਰ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਪੂਨੇ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਥਾਂ ਖੇਡਣ

ਮੱਲਣ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੱਕ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਦਿਨਕਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਇਸ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਨੰਬਰ ਲਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਝਿੜਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਨਿੱਤ ਦਿਹਾੜੀ ਦੀ ਇਸ ਲਾਹ-ਪਾਹ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਨੇ 1924 ਵਿਚ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਦੇਣਗੇ, ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰ ਕੇ ਅਗਲਾ ਸਫ਼ਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੇਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਪੈਦਲ ਚੱਲਦਿਆਂ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਰੇਲ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਟਿਕਟ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਾਸ਼ੀ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਖਾਤਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਕੂਲ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਕਰਨੀ ਪਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲਾ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ। ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਮਾੜੇ ਵਤੀਰੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੋਵੇਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ। ਸਰੀਰ ਪੱਖੋਂ ਹੱਟਾ ਕੱਟਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਡਰਿੱਲ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਆਪਣੇ ਸ਼ੌਂਕ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਖਾੜਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪਹਿਲਵਾਨੀ, ਗੱਤਕਾ, ਲਾਠੀ ਚਲਾਉਣ ਆਦਿ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਸਿਖਲਾਈ ਲੈਣ ਲਈ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁਨੀਸ਼ਵਰ ਅਵਸਥੀ ਨਾਉਂ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਬਨਾਰਸ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਵਰਜਸ਼ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨਾਲ ਗੱਲੀਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ। ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ। ਇਉਂ ਮੁਨੀਸ਼ਵਰ ਅਵਸਥੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦਲ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਿਆ।

1927 ਵਿਚ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚਲੇ ਇਕ ਪੁਲੀਸ ਮੁਖਬਰ ਖਿਲਾਫ ਐਕਸ਼ਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ। ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਥੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗਠਨ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ ਯੋਗ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਪਰ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦੱਸ ਕੇ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਥੀ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਬਨਾਰਸ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਦੱਸਿਆ। ਰਾਜਗੁਰੂ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਲੈਣ ਦੇਣ ਨਿਬੇੜਿਆ ਅਤੇ ਕਾਨਪੁਰ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਿਆ। ਦੋਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰ ਕੇ ਐਕਸ਼ਨ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਮੌਕੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਪਰ ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਨੂੰ ਪਤਾ ਉਦੋਂ ਲੱਗਾ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਰਾਜਗੁਰੂ ਇਕੱਲਾ ਜਾ ਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਆਇਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਸਦਕਾ ਉਹ ਇਨਕਲਾਬੀ ਦਲ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਟੋਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਨਾਂ ਐਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ 'ਰਘੁਨਾਥ' ਕਹਿ ਕੇ ਵੀ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਰਾਜਗੁਰੂ ਦਾ ਬੜਬੋਲਾਪਣ ਅਤੇ ਲੋੜੋਂ ਵੱਧ ਸੌਣਾ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਭਦਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਹਾਸੇ ਮਖੌਲ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਦਾ ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ ਮੋਹਰੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾ ਕੇ ਮਜ਼ਾ ਲੈਂਦਾ। ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਹਿਰਦਤਾ, ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਸਮਰਪਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਗਿਆ। ਸ਼ਿਵ ਵਰਮਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਫਿਕਰ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਸ ਦੌੜ ਵਿਚ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਪਾਰਟੀ ਸਾਹਮਣੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਦੀ ਇਕੋ ਹੀ ਮੰਗ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ “ਹਰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।” ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਸਾਂਡਰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਸਤਿਜੁਗ

ਸ਼ਹੀਦ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ

ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ। ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਇ ਦਾ ਹਤਿਆਰਾ ਮੰਨੇ ਗਏ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਸਕਾਟ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਅਤੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਸਕਾਟ ਦੀ ਥਾਂ ਸਾਂਡਰਸ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਦੇਖ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ ਪਰ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੇ ਪਹਿਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਂਡਰਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਤਲ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਬੂ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜਗੁਰੂ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਬਾਬੂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਮਾਨ ਚੁੱਕੀ ਉਸ ਦੇ ਨੌਕਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਲ ਸੀ।

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਨੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬਟੁਕੇਸ਼ਵਰ ਦੱਤ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੇ ਮੁੜ ਰੱਫੜ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਖੁਦ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੋ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਰਾਜਗੁਰੂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਣੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਜ਼ਬਾਨੀ ਸੁਣ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਉਹ ਲਗ ਮਾਤਰ ਤੱਕ ਸਹੀ ਸੁਣਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ।

ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ ਨੰ 19 'ਤੇ

ਅਕਤੂਬਰ 2021

ਆਓ !

ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਸਿਰਜੀਏ

ਰਾਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੱਬੀ
8968946129

ਤਰਸ ਕਰੋ ਕੁੱਝ ਮਾਂ ਬੋਲੀ 'ਤੇ,
ਕਿਉਂ ਜੜ੍ਹ ਵੱਢਣ ਲੱਗੇ ਹੋ।
ਕਲਮ ਘੜੋ, ਕਿਉਂ ਆਰੇ
ਜੜ੍ਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਟਿਕਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।

(ਅਮਰ ਸੂਫੀ)

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਕਿਰਦੇ ਨੇ, ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਹੋਣ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਲੱਖਾਂ ਮੀਲ ਬੈਠਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਟੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਸਕਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਾ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਬਿੜਕ ਰੱਖਦੇ ਕਿ 'ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬ' ਵਿੱਚ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਣੇ ਸੁਣ ਕੇ ਪੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨੱਚ ਨੱਚ ਫਾਥਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਤਰਸਦੇ, ਤਾਂ ਕਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਕਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਭੜਾਸ ਕੱਢਦੇ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਪੰਜਾਬ ਰਹਿੰਦੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਲਾ ਲੈਂਦੇ। ਅਜਿਹਾ ਕੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ? ਅਜਿਹਾ ਕੀ ਹੈ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ? ਜੋ ਦੇਸ-ਵਿਦੇਸ਼ ਵੱਸਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਖਿੱਚਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਭਾਸਦੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਣਕਣ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਵਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਜੀਭ ਇਸ ਨੂੰ ਬੋਲ ਕੇ ਸੁਆਦ ਸੁਆਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਮਿਠਾਸ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦੇ।

ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਾਸਾ ਹੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਰੁੱਖਾ ਹੈ। ਕੁੜੱਤਣ ਨਾਲ ਭਰਿਆ। ਇੱਥੇ ਬੇਭਰੋਸਗੀ ਦਾ ਆਲਮ ਹੈ। ਭਰਾ ਭਰਾ ਵੱਲ ਟੇਢੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਿਹੈ। ਮਾਂ ਤੇ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਰਿਹੈ। ਆਪਸੀ ਦੂਰੀ ਵਧ ਰਹੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਉੱਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਗਲਬਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਫੈਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਜਾਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ, ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜਾਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਰ ਰਾਜ ਦੇ ਲੋਕ ਇੱਕ ਦਿਖਣਗੇ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਉੱਥੇ ਕਿਸੇ ਨੇ

ਸਤਿਜੁਗ

ਪੰਜਾਬ ਵਾਂਗ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾਗ ਨਾ ਫੇਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਬੰਗਾਲੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੰਗਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਅਸਾਮੀ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੀ ਤਾਮਿਲ, ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਕੰਨਡ, ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਗੁਜਰਾਤੀ, ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਮਰਾਠੀ, ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੋਨ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਤੇਲਗੂ, ਉੜੀਸਾ ਦੀ ਉੜੀਆ, ਕੇਰਲ ਦੀ ਮਲਿਆਲਮ, ਗੋਆ ਦੀ ਕੋਂਕਣੀ, ਮਿਜ਼ੋਰਮ ਦੀ ਮਿਜ਼ੋ, ਮੇਘਾਲਿਆ ਦੀ ਖਾਸੀ ਗਾਰ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੀ ਰਾਜਸਥਾਨੀ, ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪੁਰੀ, ਸਿੱਕਮ ਦੀ ਸਿੱਕਮੀ, ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਡੋਗਰੀ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਵੀ ਬੋਲੀ, ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਾਗਾਲੈਂਡ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਅੰਗਾਮੀ ਵੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੋਟਾ ਮੋਟਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਿਸ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਮੈਂ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਸਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲਿਖ ਹੀ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੂਜਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ 'ਰਹਿੰਦੀ ਖੂਹਦੀ ਕਸਰ' ਵੀ ਕੱਢੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਦਾਰਿਆਂ, ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਉੱਥੇ ਸਿਰਫ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਛੋਟੇ ਸਕੂਲ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਨਾ ਬੱਚੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ। 'ਚੰਗੇ-ਚੰਗੇ' ਅਤੇ 'ਮਾੜੇ ਮੋਟੇ' ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਖੋਂ ਕੋਰੇ ਜਾਂ 'ਅੰਗਰੀਣ' ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ 'ਸਰਦਾ ਪੁੱਜਦਾ' ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ 'ਬਿਲੇ ਲਾਉਣ' ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਸੱਚ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਧਾਰਮਿਕ

ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਆਰਥਿਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ 'ਚੰਗੇ-ਚੰਗੇ' ਬੀਬੀਆਂ ਦਾੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਅਜਿਹੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਲਈ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਕਿਨਾਰ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੁਰਗਤੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿੱਚ ਅਗਲਾ ਸੁਆਲ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਸੌ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹਰ ਕੋਈ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ 'ਮਾਸਟਰ' ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੋ ਰਾਵਾਂ ਹਨ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕਰਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਕਿੱਥੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇੱਕਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਮਿਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ, ਮੈਗ਼ਜ਼ੀਨਾਂ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ, ਬੱਸ ਅੱਡਿਆਂ, ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ, ਮੀਲ ਪੱਥਰਾਂ, ਬੋਰਡਾਂ, ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ, ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਬਿੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ, ਸੱਦਾ ਪੱਤਰਾਂ, ਫੇਸ ਬੁੱਕੀ ਪੋਸਟਾਂ ਅਤੇ ਚੰਗੇ 'ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ' ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

'ਰਾਜ ਭਾਸ਼ਾ ਐਕਟ' ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। 'ਗਲ ਪਿਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣ ਵਾਂਗ' ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ। ਮੈਂ 'ਕੇਰਾਂ ਇੱਕ ਹਸਪਤਾਲ (ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਇਹ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ) ਵਿੱਚ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਉਦਾਹਰਨ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। 'ਦੰਦਾ' ਦਾ ਵਿਭਾਗ (ਦੰਦਾਂ), ਦੰਦਾਂ ਦੀ 'ਸੇਹਤ' ਦੇ ਨੁਕਤੇ (ਸਿਹਤ), ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਛੇ ਮਹੀਨੇ 'ਬਾਦ' (ਬਾਅਦ) ਮਿਲੇ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫਲੋਰਾਇਡ ਮੰਜਨ ਨਾਲ ਬੁਰਸ਼ 'ਕਰਵਾਓ' (ਕਰਵਾਓ)। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਸ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਨਕਾਰ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਇਹ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਾਉਣ ਲਈ 'ਬੁਰੇ ਦੇ ਘਰ' ਤੱਕ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਹ 'ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ' ਹਨ ਪਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵੱਲ ਪਿੱਠ ਕਰੀ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦਾ ਦੂਜਿਆਂ ਅੱਗੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਇਹੋ ਵਤੀਰਾ ਅਪਣਾਉਣ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਸਮਝ ਆ

ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਉੱਪਰ ਤੱਕ 'ਟੱਲੀਆਂ ਵੱਜ' ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਜਾਗਰੂਕ 'ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ' ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਅਧਪੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਬੱਸਾਂ, ਟਰੱਕਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਅੱਡਿਆਂ ਉੱਤੇ 'ਉੱਡਦੀ ਖੇਹ' ਆਪਾਂ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ:

* ਸਿਰ ਤੇ ਬਾਜ਼ੂ/ਬਾਹ (ਬਾਂਹ) ਬਾਹਰ ਨਾ ਕੱਡੋ (ਕੱਢੋ)।

* 1,2,3 ਸੀਟਾਂ ਤੇ ('ਤੇ) ਸੋਣਾ (ਸੋਣਾਂ) ਮਨਾ (ਮਨ੍ਹਾਂ) ਹੈ।

* ਠੰਡਾ (ਠੰਢਾ) ਪਾਣੀ ਪੀਓ।

ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਸਾਡੀ 'ਖੋਖਲੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ' ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। 'ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ' ਕਾਰਨ ਗ਼ਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹੋਰ ਚੰਗਤ ਫੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਹਰ ਕੋਈ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭਾਵਕ ਪੋਸਟਰ ਬਣਾ ਕੇ ਅਗਲਾ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੱਸ, ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? 'ਦੜੈਂਦੜੈਂ' ਸਾਰੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸੰਜੀਦਾ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਭਾਵਕ ਪੋਸਟਰ ਵੀ 'ਵਿਹੁ ਵਰਗਾ' ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਚੈਨਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗ਼ਲਤ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਣ ਦੀ ਦੌੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਬਰੇਕਿੰਗ ਨਿਊਜ਼' ਪੜ੍ਹ-ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹਾਸਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੋਣਾ ਵੀ। ਚੈਨਲਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ 'ਐਂਕਰਾਂ' ਨੇ ਤਾਂ 'ਣ' ਨੂੰ ਉੱਝ ਹੀ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਏ ਟੀ ਐਮ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਚਲਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ? ਨਹੀਂ, ਇਸੇ ਲਈ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਏ ਟੀ ਐਮ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 'ਅਗਲਿਆਂ' ਗਾਇਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਅਗਲੀ ਗੱਲ 'ਕਾਂਗਿਆਰੀ' ਦੀ ਹੈ, ਜੋ 'ਪੰਜਾਬੀ' ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਨੇ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਜਜ਼ਬ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਰਦੂ, ਅਰਬੀ, ਫਾਰਸੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਆਦਿ ਦੇ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬੀ' ਸ਼ਬਦ ਵੀ 'ਪੰਜਾਬੀ' ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ 'ਆਬ' ਭਾਵ 'ਪਾਣੀ' ਮਤਲਬ ਪੰਜ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਅਖਾਣ ਵੀ ਹੈ ਕਿ 'ਆਬ ਆਬ ਕਰ ਮੋਇਆਂ ਪੁੱਤਰਾ, ਫਾਰਸੀਆਂ ਘਰ ਗਾਲੇ' ਖ਼ੈਰ..... ਮਸਲਾ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਖਪ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਖਪ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ 'ਹੁੰਦੇ

ਸੁੰਦੇ' ਨਾ ਵਰਤਣੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸਾਡੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰੋਸ ਦੇਣੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਸੇਵਨ' ਵੀ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ 'ਅਲਾਰਮ' ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ, ਕੁਝ ਕੁ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਦੇਖੋ। ਅਸੀਂ ਜੇਕਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੀਏ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਹ 'ਅਪਰਾਧ ਬੋਧ' ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਝ ਆਈ ? 'ਡੰਡ', ਕੁੜੀ, ਮੁੰਡਾ, ਤੱਤਾ, ਅੰਬਰ, ਆੜੀ, ਪੁੱਤ, ਗੱਭੇ, ਬੱਤੀ, ਬੱਟੀ, ਮਟਿਆਂਡੀਆਂ, ਅੱਖਰ, ਬੋਲੀ, ਤੇਹ, ਲਾਰੀ, ਤੀਵੀਂ, ਰੁੱਖ ਆਦਿ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ੋਰ, ਲੜਕੀ, ਲੜਕਾ, ਗਰਮ, ਅਸਮਾਨ, ਮਿੱਤਰ, ਬੇਟਾ, ਵਿਚਕਾਰ, ਲਾਈਟ, ਰੋਸ਼ਨੀ, ਗੋਲੀ, ਲੜੀਆਂ, ਅਕਸਰ, ਭਾਸ਼ਾ, ਪਿਆਸ, ਬੱਸ, ਔਰਤ, ਪੇੜ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੇ ਤੇ ਬੋਲੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਠੇਠ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ 'ਚ ਜਜ਼ਬ ਨਾ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਪਰ ਸੁਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦੇ ਸੁੰਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਠੇਠ ਜਾਂ ਪੇਂਡੂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੇਚ ਸਮਝਣਾ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਆਲੋਚਕਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ ਕਿ ਫਲਾਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਠੇਠ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਰਤੀ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਅਤੇ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਜਿਵੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਿਖਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ 'ਐਡਰੈੱਸ'। ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਪਤਾ, ਸਿਰਨਾਵਾਂ, ਵੱਲ, ਪ੍ਰਤੀ, ਵਿਹੜੇ, ਮਿਲੇ, ਪੁੱਜੇ, ਆਦਿ।

ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦੂਜੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂ ਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਰਲਦੇ ਮਿਲਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤ ਕੇ ਕੋਈ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੋਲੀਆਂ ਆਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਮ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਬੋਲੀ ਸਿੱਖੇ, ਸਿੱਖਣੀ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੱਕੀ ਦੇਖ ਕੇ ਕੱਚੀ ਨਹੀਂ ਢਾਹੀਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਭਾਵ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ :

ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ,
ਸਿੱਧੀ ਸਾਧੀ ਆਲੀ ਭੋਲੀ।
ਮਿੱਠੀ ਜਿਉਂ ਦੁੱਧ ਮਿਸਰੀ ਘੋਲੀ।

ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਮੰਦੀ ਚੰਗੀ,
ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਕਹਿਣੋਂ ਨਾ ਸੰਗੀਂ।

ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਬਾਕੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਵਡੱਪਣ ਥੱਲੇ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਲੁਕਾ ਲਈ, ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਅਮਰੀਤ ਗੁਆ ਲਈ, ਤਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਝਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਣਮੱਤੀ ਬੋਲੀ ਉੱਤੇ ਮਾਣਮੱਤਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਸਾਰਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਉਕਾਈ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਅੱਖਰ/ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੇ ਚੇਤਿਆਂ 'ਚੋਂ ਉੱਝ ਹੀ ਖੁਰ ਜਾਣ ਜਿਵੇਂ 'ਛ,ਵ,ਝ,ਣ,ਘ ਆਦਿ।' ਉੱਝ ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ਪਰ ਕਈਆਂ ਨੇ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ 'ਉੱਜ'। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ' ਸੰਛਣਾ' ਹੁਣ 'ਸੰਗਣਾ' ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਖੰਘਣਾ' ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ 'ਖੰਗਣਾ' ਲਿਖਣ ਲੱਗੇ ਹਨ।

ਆਓ, ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਣ, ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਈਏ ਅਤੇ 'ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ' ਲਿਖਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਈਏ।

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸੰਭਾਲ....

ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੀ ਮੀਣਾ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੋਥੀ ਸੱਚਖੰਡ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਹਰਿ ਜੀ ਅਤੇ ਚਤਰ ਭੁਜ ਨੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ 1970 ਈ. ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਨਮਸਾਖੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਘਰ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰਚਣ ਦੀ ਪਿਰਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਫਿਰ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਿਲਾਸ ਸਾਹਿਤ ਪਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਉਗਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਈ, ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

.....

Why health journals have called for climate action

Amitabh Sinha

In a first-of-its-kind effort, editors of more than 220 leading health journals from all over the world have published a joint editorial asking governments to take immediate and more ambitious climate action to hold global temperatures from rising beyond 1.5°C from pre-industrial times. The editors have urged governments to treat climate change with the same kind of urgency that was shown in dealing with the Covid-19 pandemic.

"The science is unequivocal: a global increase of 1.5°C above the pre-industrial average and the continued loss of biodiversity risk catastrophic harm to health that will be impossible to reverse," the editors have said.

The concerns raised

The editorial highlighted the escalating health impacts of climate change, and pointed out that these impacts "disproportionately affect the most vulnerable, including children, older populations, ethnic minorities, poorer communities, and those with underlying health problems".

"Concern is growing that temperature rises above 1.5°C are beginning to be seen as inevitable, or even acceptable, to powerful members of the global community. Insufficient action means that temperature increases are likely to be well in excess of 2°C, a catastrophic outcome for health and environmental stability. More can, and must be done now and in the

immediate years that follow," it said.

"Many governments met the threat of Covid-19 pandemic with unprecedented funding. The environmental crisis demands a similar emergency response," it said.

Why health journals

Climate change has several adverse health impacts, both direct and indirect. Heat-related diseases triggered by extreme heat events, which are on the rise because of changing climate, are an example of direct health impacts of climate change. Changing crop patterns, declining yields, water scarcity, and extreme precipitation are expected to have health consequences as well. Food shortages and resultant malnutrition are considered major side-effects of rising temperatures.

The World Health Organization estimates that about 250,000 excess deaths are likely to be caused by climate change-induced factors - malnutrition, malaria, diarrhoea, and heat stress - between 2030 and 2050.

Indeed, the joint editorial points out that higher temperatures have led to "increased dehydration and renal function loss, dermatological malignancies, tropical infections, adverse mental health outcomes, pregnancy complications, allergies, and cardiovascular and pulmonary morbidity and mortality".

Why now

The joint editorial in health journals

comes weeks ahead of COP26, the 26th edition of the annual UN climate conference, in Glasgow. Before that, a similar UN meeting on biodiversity is scheduled in Kunming, China. The editorial is part of the exercise to create momentum for concrete and ambitious decisions at these meetings.

Such exercises are normal in the run-up to these big meetings. In the weeks and months leading up to the climate summit, there is usually a lot of activity. Countries unveil new plans and pledges, NGOs and research institutions release several reports and studies, protests and demonstrations take place, all aimed towards creating sufficient pressure on negotiators to come to more ambitious agreements.

All these do feed into the decision-making process and, to some extent, also influence the final outcome of these meetings.

The editorial's emphasis on the need to hold global rise in temperatures to 1.5°C - not just 2°C-is in line with growing clamour to put pressure on the governments not to abandon the 1.5°C. The recent IPCC report had mentioned that the 1.5°C target was likely to be reached in less than two decades.

ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ.....

8 ਅਪਰੈਲ 1929 ਨੂੰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟੇ ਜਾਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੋਂ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਗੁਪਤ ਅੱਡੇ ਬਦਲ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵੀ ਖਿੰਡ ਪੁੰਡ ਗਏ। ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਰਾਜਗੁਰੂ ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਗੰਢਣ ਲਈ ਜੁਟ ਗਿਆ। ਜੇ ਕੋਈ ਨੌਜਵਾਨ ਕਮਜ਼ੋਰੀ, ਡਰ ਜਾਂ ਢਿੱਲ-ਮੱਠ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸਰਗਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰ ਸਾਂਡਰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਘਟਨਾ ਛੇ ਸਤਿਜੁਗ

ਲੈਂਦਾ। ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਠਨ ਵਿਚ ਜੋੜ ਲੈਣ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਖਸ ਨਾਲ ਵੀ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾ ਬੈਠਾ ਜੋ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਮੁਖਬਰ ਸੀ।

ਫਲਸਰੂਪ ਸਥਾਨਕ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਇਸ ਜਾਸੂਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਟੋਲੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਾਅਦਾ ਮਾਫ ਗਵਾਹ ਜੈ ਗੋਪਾਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪੂਨੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਪੂਨੇ ਵਿਚ 27 ਸਤੰਬਰ 1929 ਨੂੰ ਘੋੜ ਦੌੜ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋਣੇ ਸਨ, ਇਸ ਮੌਕੇ ਇਨਾਮ ਵੰਡਣ ਵਾਸਤੇ ਗਵਰਨਰ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚਲੇ ਪੁਲੀਸ ਮੁਖਬਰ ਨੂੰ ਵੀ ਭਿਣਕ ਪੈ ਗਈ। ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਚੌਕਸੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਧਰੀ ਧਰਾਈ ਰਹਿ ਗਈ ਪਰ ਇਸ ਮੌਕੇ ਜੈ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਦੂਰ ਤੋਂ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ। ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਰਾਜਗੁਰੂ ਕੋਲ ਹਥਿਆਰ ਹੋਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਲਈ ਢੁੱਕਵੇਂ ਮੌਕੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਸੀ। ਆਖਰ 29 ਸਤੰਬਰ 1929 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲੀਸ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਾਥੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਕੋਲ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰਾਜਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੌਰਾਨ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਸਰ ਬਾਕੀ ਨਾ ਛੱਡੀ। ਜਦ ਉਸ ਨੇ ਉਰਦੂ ਬੋਲਣ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਜਾਂ ਮਰਾਠੀ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਕਈ ਗਵਾਹ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਭੁਗਤਾਉਣੇ ਪਏ ਕਿ ਉਹ ਉਰਦੂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲ ਅਤੇ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। 23 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਰੱਸਾ ਚੁੰਮਣ ਤੱਕ ਉਹ ਦਿਨ ਭਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਹਾਸਾ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਵਰਦਾਨ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਕੇਵਲ 22 ਸਾਲ 7 ਮਹੀਨੇ ਸੀ।

ਮਹਾਂਰਾਸ਼ਟਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਰਾਜਗੁਰੂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਜੱਦੀ ਘਰ ਨੂੰ 'ਰਾਜਗੁਰੂ ਵਾੜਾ' ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ 'ਰਾਜਗੁਰੂ ਨਗਰ' ਨਾਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

.....

Well - being :

Healthy Body and Healthy Mind

Dr. Charan Kaur Surdhar

This topic is one of the most important topics especially because it directly affects our daily lifestyle for a healthy body and mind. First of all, why and how it is possible to achieve the well-being, not only on the level of religion, but substantiate this topic with scientific reasons as well.

There are different levels of Well-Being which are named as follows:

- (i) Physical Level
- (ii) Emotional Level
- (iii) Mental Level

But under this topic, we are trying to concentrate on the balance between the mind, body and spirit. The basic question that arises in the mind first is how can balance be achieved. In the preaching's of "Satguru Partap Singh Ji" they said that 'Our body should be in our control', and 'Our body should be clean' because it directly affects the mind, allowing the mind to come under some form of control. If the mind comes under control than the spirit will be healthy due to which all the three things mind, body and spirit are aligned in a single path. Scientifically it has been shown that if we are stressed, it impacts the body. As we are already aware, if we are practicing "Naam Simran" with a disturbed mind, it leads to instability in our mind and it becomes difficult to meditate. So, as according to the teachings of "Satguru Partap Singh Ji" if we have to align our mind, body and spirit there are a total four ways in which we can do so, as follows:

(I) Eat Healthy- It means the consumption

of Alcohol and Meat is strictly prohibited. Always be mindful of what you are eating, how are you eating because according to the 'Sodh Maryada,' while eating one should remember Satguru Ji's blessings which directly impacts the functional system of our body.

(ii) Early to Bed and Early to Rise- On the basis of scientific research, there is a reason as to why we should go to bed early and rise early. Two hours prior to going to bed, our brain produces a hormone called melatonin which helps to be more peaceful and have a lower stress level the next morning.

(iii) How we think- "Satguru Uday Singh Ji" has said so many a times that 'Let the Jealousy go'. Jealousy can be defined as a feeling or showing an envious resentment against someone, of their achievements, or possessions. According to the Gurbani, '**Par Ka Bura Na Raakha Cheet** (ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਨਾ ਰਾਖਾ ਚੀਤ)' which means, 'Do not harbor evil intentions against others in your mind'.

(iv) How we Speak - Speaking Truthfully also has an impact on our health. When Satguru Jagjit Singh Ji, went to visit Japan, they were asked the following question, at a Buddhist University by the students there, 'What is meant by one religion for all?' To which, "Satguru Jagjit Singh Ji" replied that no matter which religion you belong to all religions conclude the same thing that there is only one 'TRUTH'. As per Gurbani lines 'Boliye Sach Dharam Jhooth Na Boliye (ਬੋਲੀਏ ਸੱਚ ਧਰਮ ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲੀਏ)', "Satguru Jagjit Singh Ji" in his

teachings has always mentioned to be truthful and we need to identify both small lies and big lies. As an example, people have a general tendency of saying, 'I called you 100 times' but in reality it was only twice. It means we need to be very much defined before we speak anything.

So, there are four ways to align the mind, body, and spirit.

Generally when we think about eating well-being, it is something we eat in our life to have a healthy body, relationships, job and much more. But the wanting is based on "what we don't have based on our past". It is striving for things we feel that will fulfil something within, because there is an internal unhappiness or emptiness or a feeling of lack. Satguru Uday Singh Ji has said in their bachan that 'We need to seek Satisfaction (Santokh)' and this is exactly opposite to what is being done when we are striving for things outside, which leads to dissatisfaction in life.

For example, imagine that you heard on the news that there are several old one penny coins in circulation which are worth six million pounds each. You hear this and rush and start looking for the coin. You ask a shopkeeper to give you all his one penny coins in exchange for notes because you know that this one penny coin is of worth 6 million pounds now. You get excited and look for that one penny coin in your bag and you realize that it got misplaced. In life, there are many situations like this that cause one to be striving for happiness in outside things.

So, how can we achieve the well-being on a level that is complete and based on scientific studies?

It has been analyzed that when the heart is in a peaceful state, it creates a field around your body which is called the torus field which is exactly similar to the field around the earth creating

the magnetic field. This torus field holds a frequency of 0.1 Hertz. So, it means, if we are in a peaceful state then the body is matching this frequency of the earth (0.1 Hertz) too. Therefore, one is in alignment or connected with everything present on this planet, becoming one with the consciousness that prevails all things.

What is consciousness? Consciousness is "Satguru Ji". As heard from "Satguru Uday Singh Ji: The Master (Satguru Jagjit Singh Ji Hazar Naazar hege aa) "Satguru Ji" is omnipresent.

How have we been taught to practice pajan and focus on Satguru Ji while we do pajan and what is the purpose of pajan?

Pajan aligns mind, body and spirit together when recited daily, and has an impact on our eating, sleeping, thinking and speaking bringing about an internal state of satisfaction. These all things contribute to us moving towards the frequency level which is the same as that of earth. **Ultimately, well-being is a feeling which emerges from within us.** Sikhism teaches us to reach a state of inner satisfaction as opposed to being contributed by materialistic possessions. So, when we practice pajan in this way or we start our day in this way, we are actually allowing ourselves to connect with Satguru Ji or develop our love with Satguru Ji. When we attain this frequency of well-being, it matches the consciousness of Satguru Ji everywhere which empowers us. These are some powerful tools to connect with Satguru Ji which means you are in the world physically but not attached to it. Satguru Ji has always stated in his teachings that an individual feels fulfilled with the remembrance of a true guru. For example, when you are in a plane flying high above the ground, you can see the cars and people on earth look very tiny from the sky. You do not bother about

them because you fulfilled your aspiration of being on a plane high above the ground without worrying about what is going on at the ground level. Similarly in this real world, the well-being can be achieved only when you are not bothering about the worldly things but instead staying connected to Satguru Ji, in your thoughts, word and actions. In Satguru Jagjit Singh Ji's bachan, they mention that if we turn towards the sun, the shadow will fall behind us but if we stand with the back towards the sun and try to catch the shadow, we will never catch it. Here, the shadow means life, relationships, money, and all the materialistic things of this world and the sun refers to Satguru Ji. So, it means if we are always connected to Satguru Ji then all the opportunities will come to us automatically. Of course, everyone has challenges in one's life because it is a part of life but if you have peace inside then you will never differentiate the things as good or bad because you are living from inside out and not from outside to inside, which means whatever comes in your way throughout the journey of life, it does not have an impact on you. Satguru Jagjit Singh Ji also preaches to us that when the airplane is flying in the sky the destination of the plane is pre-determined by the pilot, so that the plane will travel in that particular direction only. Strong winds may alter the movement of the plane but due to command rendered by the pilot to the airplane, it reaches the pre-determined destination. In the same way, challenges will come in our life which may push us here and there from our destination but if we are continuously doing pajan, or naam simran or meditation, with Satguru Ji in mind, it keeps us on the path of well-being. It helps us connect with the torus field of earth which makes us become in unison with the 0.1 Hz frequency, so that we

can achieve the well-being, and achieve the control over the body, then mind and spirit as Satguru Partap Singh Ji said. This is the reason why we start the day with pajan. We have to wake up early and do our pajan because it helps us to get re-energized. It can be compared to how it is a priority to charge our cell phones in the morning, or else the battery won't last all day. The "human battery" of mind, body and spirit is re-energized with pajan in the early hours of the morning. Doing naam simran in a proper way helps us to bring about oneness by matching the frequency with the earth's frequency, allowing us to receive blessings from Satguru Ji. Therefore, our battery gets charged for the rest of the day which keeps maintaining a balance at the physical level, balance in between the left and right side hemispheres of the brain which contributes to a low stress level, keeping the hormones balanced as we know hormones control the health of the body. In this way the body is kept healthy. In addition the day won't be running away from you, where you feel you have no time, but instead things become effortless, just as if you were facing the sun, and everything follows you ie the shadow. We are in alignment with Satguru Ji, and are one with everything ie match the 0.1 Hz frequency, which impacts the body, the mind and the spirit. The day starts fully charged which has an impact on our whole day, and interactions with others throughout the day. Satguru Uday Singh Ji preaches that there are three ways to see Satguru Ji which are as follows:

- (i) To be able to have darshan of Satguru Ji in our dreams.
- (ii) To have physical darshan in real by seeing the physical form of Satguru Ji.
- (iii) Begin to see all as ONE or to see

To be Continued on Page 26

How Musical Intelligence affects our Emotional Intelligence

Beant Kaur (Laxshmi Sachatp)
Thailand

In 1983, an American developmental psychologist from Harvard University, Howard Gardner, first proposed the theory of Multiple Intelligences in his book "Frames of Mind". According to this theory, intelligence is considered more than a single, general ability; he broadened human intelligence into different types of intelligences including musical intelligence, linguistic intelligence, logical-mathematical intelligence, intrapersonal intelligence, interpersonal intelligence, spatial intelligence, naturalistic intelligence and more. He also mentioned that every individual possesses all these kinds of intelligences, however, the levels of each intelligence varies based on certain factors such as individual competencies and capabilities, environmental factors and so on.

What is Musical Intelligence?

Musical intelligence is the ability to recognize, perform, compose, and appreciate musical patterns. It can also be referred to as the ability to identify and generate pitch, rhythm, timbre, and tone in music. People with musical intelligence are known to:

- be drawn to sound
- look for patterns in their environment
- learn foreign language phrases and words quickly
- use the process of patterning to recall things

- have a good sense of rhythm
- being skilled to play a variety of instruments
- Have good energy and enthusiasm in the pursuit of learning music
- be able to easily remember songs and/or their tunes
- understand musical structure, notes, tone, and rhythm to a high extent.

When it comes to the religion of Sikhism, music has played an important role ever since the divine reign of Guru Nanak Dev Ji. The holy scriptures of Sikhism or Gurbani itself is written in Raags. His Holiness Satguru Jagjit Singh Ji has mentioned in His sermons that Raag means love. This is an example of the pure form of love that connects a Sikh to the Almighty Satguru.

As history has witnessed it, Satguru Jagjit Singh Ji's passion for Indian classical music had created a silent musical revolution in India. With Satguru Ji's great initiative and blessings, today over thousands of Namdharis worldwide are being trained within this domain of music. It was also Satguru Ji's wish that the fragrance and essence of Raag should be seen in every Namdhari child. This does not mean that every child should be able to sing or play any classical instruments; even being able to listen to Raag or appreciating it is an art itself. In other words, musical intelligence is considered to be an integral component of our religion.

What is Emotional Intelligence?

Emotional intelligence is the ability to understand, use, and control our emotions in a constructive way in order to reduce stress, communicate effectively, empathize with others, overcome obstacles, and diffuse conflict. Emotional Quotient (EQ) measures our emotional intelligence levels. This kind of intelligence helps us both in our personal and professional arenas of life. At a personal level, emotional intelligence helps us to:

- manage our emotions during stressful or overwhelming times
- build our overall tolerance levels and reduce anger
- go through uncomfortable conversations without hurting others' feelings
- give space to accommodate others' viewpoints
- improve our personal relationships.

At the workplace, emotional intelligence helps us to:

- resolve disagreements and conflicts
- accommodate people from different backgrounds, religions, cultures etc.
- coach, motivate and inspire others
- create a collaborative culture leaning towards democratic leadership styles
- provide and accept constructive feedback to improve overall job performance.

To be able to control our emotions, to care for one another, to empathize with one another; all these characteristics also fall under our religious values as Namdharis. In all, following the guidance of our Satguru makes us emotionally intelligent as well.

Musical Intelligence positively affects Emotional Intelligence

In 2015, for my Master's thesis, I conducted an academic research to find the relationship between musical intelligence and emotional intelligence of the high school students studying in Satguru Jagjit Singh Ji's school MISB (Modern International School Bangkok) in Bangkok, Thailand. A total of 183 students from the academic years of 8-11 participated in the study. Along with many other hypotheses in the research, through the Pearson Product Moment Correlation Coefficient (r), the data analysis revealed a positive relationship between musical intelligence and emotional intelligence.

Both musical intelligence and emotional intelligence are skills that can be learnt. Many aspects of these intelligences are gifted, however, with blessings and willpower, these intelligences can be enhanced.

Several research studies have depicted the positive influence of musical intelligence on emotional intelligence. Before diving deeper into these studies, it is important to get a quick overview of some of the ways music affects the brain. Music, in general, enhances the frontal lobe functions of the brain. The hormone cortisol, which leads to emotions of stress and anxiety, can be reduced by listening to music. Furthermore, music can change the speed of brainwaves, resulting in brain activity that is beneficial to both the mind and the body. Slow rhythmic music, for example, can modify brain activity to generate a trance-like state similar to meditation, which promotes relaxation. Additionally, music causes the release of a neurotransmitter leading to feelings of

happiness and excitement called dopamine in the brain. Classical music, specifically, can help to lower the levels of stress hormones as well as assists in slowing the pulse and heart rates.

Music therapy is a renowned, evidence-based therapy in the music world. It is the clinical application of music to achieve personal goals such as stress reduction, mood enhancement and self-expression. Listening, singing, playing instruments, and composing music are all examples of music therapy activities. Music therapy may be beneficial to us psychologically, emotionally, physically, spiritually, cognitively and socially.

How does Music Therapy support our Emotional Intelligence levels?

Music therapy affects us emotionally through the following ways:

- Improves mood: many music-related activities such as listening and performing music we enjoy increases the production of dopamine in the brain. As a result, regular listening to music can lift our spirits in a short amount of time. Several studies proved the benefits of music therapy to an individual's mood. For example, for traumatic brain injury patients in France, music therapy enabled a considerable improvement in mood from the first session onwards. Moreover, researchers from the UK discovered that a special orchestra for dementia patients improved their mood and self-confidence.

- Reduces anxiety: music influences the quantity of stress hormones released by the body, such as adrenaline and cortisol, and lowering these hormones can help relieve anxiety symptoms. Many studies have found that music therapy reduces feelings of anxiety, and it can help patients with conditions like

cancer and more.

- Decreases depression: several forms of music therapy release hormones which induce pleasure and relieve pain called endorphins. According to studies, those who receive music therapy in addition to typical depression therapies, such as talking therapy, benefit faster than those who only receive standard therapies. Moreover, music therapy can also help release any repressed or bottled-up emotions we may have.

- Lessens feelings of isolation: loneliness is a negative emotion that is linked to the onset of depressive symptoms. It is described as a personal sensation of an absence of meaningful human relationships. Music therapy has the ability to change, sustain, and improve mood and it provides solace, acting as a comforting friend for many. Recent news has published articles on how music therapy has brought comfort to Covid 19 patients and healers.

- Enhances self-expression: the importance of self-expression to our general health and well-being cannot be underestimated. Our emotional and mental health is dependent on our ability to convey who we are, what we love, what we need, and how we feel. Music is its own language, and music therapists frequently facilitate music improvisation to help their clients convey emotions nonverbally. Music can mirror our emotions as it can convey happiness, sadness, rage and fear. Music can also be used to express stories about our life experiences.

- Aids with stress management: stress is a well-known risk factor for a variety of physical and emotional conditions, including heart disease, cancer, anxiety disorders, depression, and burnout. To deal with stress, millions of

people around the world take tranquilizers, which have a variety of negative effects, including substance dependence and abuse. Music therapy has been linked to stress reduction because it decreases negative emotions and sensations like subjective worry, state anxiety, restlessness, and nervousness while increasing positive emotions and feelings like happiness and serenity. Music can also help to reduce stress levels by providing 'distractions' from stress-inducing thoughts and feelings.

When it comes to music, Satguru Ji encourages us to listen to and practice Indian classical music. More than that, we are guided to learn and sing the Gurbani. These are all inter-related. For Namdharis especially, learning raag is not limited to learning the melodious tunes or following music notes only, but the whole purpose is to be able to sing and/or appreciate the Gurbani through those melodious tunes sung in different Raags.

In today's box office charts, most of the music in trend is conveying the love and emotions between one human being to another. However, the whole purpose of Sikhi is to evolve beyond such attachments, focusing on the love between a Sikh and the Almighty Satguru. Hence, when we listen to music portraying love stories, or emotions of betrayal, anger, sadness, we unconsciously absorb the emotions the music is conveying. When we understand and listen to Gurbani, along with the beautiful melodies, it brings calmness, solace and peace to our minds. This helps us look at our lives from a bigger picture and makes us emotionally more intelligent and capable. The principles of Sikhi guides us to reduce anger or negative emotions while accommodating positivity by living our lives according to the will of our Creator, or in other words, by accepting the concept of "raza vich raazi". This whole process becomes easier by following our Satguru's

ਸਤਿਨਾਮ

guidance in bringing the essence of music, especially classical music to our lives, as the benefits of such music are abundant.

Healthy Body and Healthy Mind...

Satguru Ji in everyone.

Iftoday starts with pajan, which creates a sense of fulfilment not based on external events or things, it allows for balance in all areas of ones life. This is the way to achieve kindness, compassion and joy which comes naturally to oneself and that which is not based upon what we never had and what we like to have. It becomes a natural way of being. When we are doing 'Sewa' in any form whether you are helping a person to cross the street or doing some kind full acts. So, the basic intention of our 'Sewa' should not be related to the fulfilment of our own wishes in life. This is where a level of santokh is achieved which is a state of well-being that comes from the inside out, and not from getting things on the outside. Following this, everything will come to us and we don't have to run after it. As Satguru Jagjit Singh Ji said in their bachan: if you do yourpajan on a daily basis then, you will definitely experience the growth in your life both spiritually and financially.

I want to conclude with the fact, when we follow the preaching's of Satguru Ji and along with it if we follow all the four points as discussed, how to eat healthily, get to bed early and rise before sunrise, how to think, and how to speak has an impact on our body because it creates the frequency that matches with everything. In other words, you become "One" with everything and as we do that it influences our day by the thoughts we have, which in turn influences everything in our day.

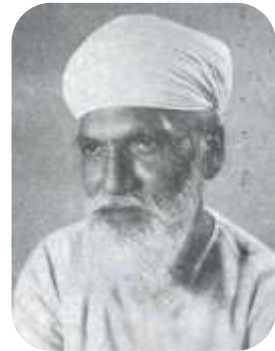
<https://www.charansurdhar.com/>

.....

ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ

(ਅਣਛਪਿਆ-ਭਾਗ)

(ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਤੋਂ ਅੱਗੇ)

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ

6 ਅਕਤੂਬਰ 1986

ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਤੱਕ 87 ਬੀਬੀਆਂ ਜਪ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਆਪਣਾ ਜਪ ਪ੍ਰਯੋਗ 2 ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ 6 ਵਜੇ ਦਿਨ ਤੱਕ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੁਪਹਿਰ 1 ਤੋਂ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਨੇਮ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ 39 ਸਨ ਫੇਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਧਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਕੁਝ ਬੀਬੀਆਂ ਲੋਹ ਲੰਗਰ 'ਤੇ ਡਿਊਟੀ ਅਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਦਾ ਸਮਾਂ - ਸਾਨੂੰ, ਜੁ ਅਸੀਂ ਪੁਸਤਕ ਸੰਸ਼ੋਧਕ ਸਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਆਣ ਕੇ ਆਗਿਆ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਖੇਲ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ 69 ਨੰ. ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਰੋਜ਼ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਅਸੀਂ 6 ਵਜੇ 69 ਨੰ. ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗਏ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਰਵਾਇਤਾਂ ਤੇ ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਪੰ. ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿਜੀ ਸਕੱਤਰ ਸੰਤ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਅਸਾਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੰਸ਼ੋਧਤ ਭਾਗ ਨੂੰ ਸੁਣਾਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। 7.30 ਵਜੇ ਬੈਠਕ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਸ਼ਨਾਰਥੀਆਂ 'ਚੋਂ ਨਾਭੇ ਤੋਂ ਆਏ ਸ. ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸਨ।

7 ਅਕਤੂਬਰ 1986, ਮੰਗਲਵਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਵੈਦ ਕੁਰਾਲੀ ਵਾਲਾ - ਕੋਈ 9.30 ਵਜੇ, ਮੇਰੇ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਉਹ ਵੈਦ ਆਇਆ ਜਿਸ ਵੱਲ ਅੱਜ ਕਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ

ਕਤਾਰਾਂ ਭੇਜੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੁਰਾਲੀ ਵਾਲੇ ਵੈਦ ਸ. ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਉਮਰ 88 ਸਾਲ, ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਰ ਘੱਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਸੰਤ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪੰ. ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੱਕ ਗਏ। ਕਈ ਰੋਗੀ ਸਰੀਰਾਂ ਨੇ ਵੈਦ ਪਾਸੋਂ ਸਲਾਹ ਲਈ। ਵੈਦ ਗੋਰਾ, ਉੱਚਾ, ਪਤਲਾ ਅਤੇ ਸੁਹਣੀ ਸਿਹਤ ਵਾਲਾ ਉਰਦੂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨੁਸਖੇ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇਈ ਜਾਂਦਾ। ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਤਸੱਲੀ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੇਵਕਾ - ਮਾਤਾ ਚੰਦ ਕੌਰ ਜੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਸਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਕਲ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਕੇ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਪਤਨੀ (ਵੱਡੀ) ਨਿਰੰਤਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਕਦ ਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਸਮਗਰੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕੇ ਉਹ ਵੀ ਇਹੋ ਬੀਬੀ ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਪਧਾਰਿਆਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਲਈ ਆਸਣ ਵੀ ਇਹੋ ਵਿਛਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬੀਬੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ .....

ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ - ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਮਰਾਲੇ ਆਈ ਪੁੱਤਰੀ ਕਲਵੰਤ ਅਤੇ ਦੁਹਤਰਵਾਨ ਹਮਰਾਹੀ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮੱਲੋ ਮਾਜਰਾ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਜਿਪਸੀ 'ਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹਦਾ ਗਰੁੱਪ 10 ਦਿਨ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨਾਯਾਬ ਰੀਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਇੱਕ ਜਿਪਸੀ ਜੀਪ ਤੇ ਇਸਦਾ ਸੁਘੜ ਡਰਾਈਵਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਸ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਚੋਖੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਹੋਏ ਘਰ ਪਰਤਦੇ। ਸ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਨੇਹ ਕਰਦਾ। ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ।

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ 5.45 'ਤੇ ਸ਼ਾਮੀ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨੀਲੋਂ

ਰੀਜ਼ਾਰਟ 'ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਪਧਾਰੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਲਈ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪਰਤ ਆਏ। 6.45 ਤੋਂ 7.15 ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਮੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ।

ਮੇਲੇ ਦੇ ਦਿਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਰੋਜ਼-ਬ-ਰੋਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਦੋ ਵਕਤ ਦੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਣਕ ਨਿਤ ਦਿਹਾੜੇ ਵਧੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਅੱਸੂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਿਨ ਭੋਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਬੇਸੁਆਦੀ - ਕੁਛ ਐਸੇ ਹੀ ਕਾਰਨ ਉੱਠ ਖਲੋਤੇ ਹਨ ਕਿ ਸਕੱਤਰ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਬਾ ਵਿੱਚ ਤਨਾਜ਼ਾ ਵਾਧੇ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਗਈ ਹੈ, ਬੋਲ ਬਾਣੀ ਵੀ ਬੰਦ ਹੈ। ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਵੇਂ ਚਲਾਏ, ਮੰਗਣੇ ਉਸ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਪੂਰਬਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਕਹਿਆਂ ਪੈਸੇ ਕਿਵੇਂ ਦੇਵੇ? ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਤਾਂ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਰਚੀ ਲਿਖਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਰੁਪੈ ਪੈਸੇ ਹੱਥ ਲੱਗਦੇ ਸਨ, ਜਿੰਨੇ ਲੈਣੇ ਹੋਣ-ਹੁਣ ਮੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਹਨਾਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ਪੈਸੇ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ ਖਰਚ ਹੋਣੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਸੰਤ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਾਚਾ ਹੈ।

ਲੰਮੀ ਚੌੜੀ ਇਸ ਬੇਸੁਆਦੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਫਗਵਾੜਾ ਨੇ ਆਖਿਆ : ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਪੂਰਬੇ ਦੀ ਬੇਸੁਆਦੀ ਖਤਮ ਕਰਵਾਓ। ਉਸ ਕਿਆ : ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਆਪ ਧੰਨ ਹੋ, ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਤਿੱਖੀਆਂ ਸੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਫੇਰ ਵੀ ਖਿੜ੍ਹੇ-ਪੁੜ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਸਾਡੇ ਤੇ ਵੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਸਾਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਆਵੇ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਵਾਂਗ ਅਸੀਂ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਆਈਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹਿ ਸਕੀਏ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਨੇਹ ਕੀਤਾ।

8 ਅਕਤੂਬਰ 1986, ਬੁੱਧਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਠਾਕਰ ਜੀ ਦੀ ਫੋਟੋ ਚਿੱਤਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ - ਠਾਕਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ 3-4 ਦਿਨ ਦੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਓਥੇ ਸੈਕਟਰ 10 ਦੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਫੋਟੋ ਸ਼ਾਹਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਆਯੋਜਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਸ਼ਾਮੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸ੍ਰੀ ਸਿਧਾਰਥ ਸ਼ੰਕਰ ਰੇਅ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਹੈ। ਠਾਕਰ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਜੁਗ

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ। ਅਸਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਦਘਾਟਨ ਸਮੇਂ ਜ਼ਰੂਰ ਆਈਏ।

ਪਰਦਰਸ਼ਨੀ ਤੱਕ ਲੈਣ 'ਤੇ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਸਮੇਤ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਤੇ ਜਥੇ ਨੇ ਵੀ 12.30 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਾਪਸੀ ਲੈ ਲਈ।

ਸੰਤ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪੁੱਤਰੀ ਸਮੇਤ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਾਤ ਦੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ। ਸੰਤ ਜੀ ਤੇ ਹੰਸਪਾਲ ਜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ।

9 ਅਕਤੂਬਰ 1986, ਵੀਰਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸੇਵਕ ਸਪੁੱਤਰ ਦਾ - ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨੇ ਆ ਦੱਸਿਆ : ਅੱਜ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਪਿੱਛੋਂ ਤਿੰਨ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਆਨੰਦ ਕਾਰਜ ਹੋਏ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਤੁਹਾਡੇ ਮਿੱਤਰ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪਿਛਲੇ 25-30 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੈ। ਵਰਿਆਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਗਰੀਬ ਜੱਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਤੁੱਛਤਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਬੜੀਆਂ ਘਾਲਣਾ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਦੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤੀਂ ਖੰਨੇ ਤੋਂ ਲੜਕੀ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਹਿ ਆਈ ਹੈ। ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬੀੜ ਮਰਾਰੜ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਮੋਟਰ ਭਾੜਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਨੂੰਹ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਜਾ ਸਕੇ।

ਅੱਜ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਮੌਨ ਵਰਤ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਮ ਸੰਗਤ ਜਾਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਸੇਵਕ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨਗੇ।

ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਕਦਰਾਂ ਉੱਚੀਆਂ - ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਜੀ ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਨਾਲ 9 ਤੋਂ 10 ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮੀਂ 6 ਤੋਂ 7 ਵਜੇ ਤੱਕ ਬੈਠ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ।

ਸਾਡੇ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇ, ਮੌਨ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ, ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਸਹੀ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਹੁੰਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਦੀ ਮਿਤੀ ਵਗੈਰਾ ਠੀਕ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਸਤ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਵੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਪੱਖਤਾ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧਤਾ ਵੀ ਤੱਥ ਉਲਟਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਵੀ ਅਸਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਸੰਤ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਝਕਦੇ ਝਕਦੇ ਹੀ ਕਰਨਗੇ। ਮਰਨ ਲਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਦੀ ਉਚਾਈ ਦਾ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤਰ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਵੇਰੇ 8 ਕੁ ਵਜੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਸਹਿਜ ਭਾ ਮਿਲ ਗਏ। ਕਹਿਓ ਨੇ ਕੱਲ੍ਹ 5 ਵਜੇ ਸ਼ਾਮੀਂ ਤੁਸੀਂ ਬਾਰ ਬਾਰ ਯਾਦ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਫੰਕਸ਼ਨ ਵੇਖਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਗੱਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਗਵਰਨਰ ਨੇ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਵੇਖਿਆ, ਉਸਤੇ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਹੋਇਆ, ਹੋਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਕੈਸਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ, ਮੈਂ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਯਥਾਰਥ ਪਕੜਦਾ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅਟਕ ਨਾ ਸਕਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸੀ ਕਿਉਂ ਕਿ 6 ਵਜੇ ਮੇਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬੈਠਕ ਸੀ।

ਪਰ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਅੱਜ ਥੋੜ੍ਹੇ ਰੁੱਖੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਫੋਟੋ ਲੁਹਾਣਾ ਵੀ ਪਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰੋਸਾ ਵਿਖਾ ਕੇ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਏ।

ਅਰਦਾਸਾ ਅਤੇ 10000/- ਹਾਜੀਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਹੈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ। ਹਾਲਤ ਐਸੇ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਉਸਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਭਰਾ ਭਾਈ ਛੱਡ ਗਏ 'ਸਾਕ ਭਿ ਭੱਜ ਖਲੇ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ, 80,000/- ਦਾ ਕਰਜ਼ਦਾਰ, 1200/- ਮਹੀਨਾ ਵਿਆਜ ਕਿੱਥੋਂ ਦੇਵੇ। ਘਰ ਕੁਰਕ ਹੋਣ ਦੀ ਨੌਬਤ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋ-ਰੋ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ : ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਚਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹੋ, ਉੱਠਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਕੰਗਾਲੀ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਬਚਾਓ। ਸੰਤ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 8-10-1986 ਨੂੰ ਆਈ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਵਾਚ ਸੱਚੇ ਸਤਿਜੁਗ

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਏਨੇ ਦ੍ਰਵਤ ਹੋਏ ਕਿ ਏਸੇ ਘੜੀ 10,000/- ਉਹਨੂੰ ਪੁਚਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਗਿਆ ਪਾਲਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

10 ਅਕਤੂਬਰ 1986, ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਟੈਲੀਫੋਨ ਤੇ ਚੁੰਡ - ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ, ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਨਾਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪਧਾਰੇ। ਸੰਤ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 3-4 ਦਿਨ ਤੋਂ ਸੇਠ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਸਾਧਨ ਲਈ ਫੋਨ ਦੇ ਨੰਬਰ ਮਿਲਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਗੱਲ ਬਣੀ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਪਾਸਿਓਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਇਹ ਜਤਨ ਵੀ ਨਾਕਾਮ ਰਹੇ। ਹੁਣ ਦੁਬਾਰਾ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਾਇਆ ਜਾਏਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਸੇਠ ਹਰਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬਚਨ-ਬਿਲਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇੰਡੀਅਨ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਵਿੱਚ ਚੋਖੀ ਥਾਂ ਠਾਕੁਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਫੋਟੋ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਜੇਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੈਮਰੇ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਦੁਆਰਾ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕੜਨ ਵਾਲੇ ਦੱਸਿਆ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦਿੰਦੇ ਕਟਿੰਗਜ਼ ਨਾਲ ਟਾਂਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਲ ਜਗਤ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ - ਅੱਜ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਖੇਡ ਪੰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਦੀ ਸੁਰਜੀਤ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਹਾਕੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੇ ਸੈਮੀਫਾਈਨਲ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਐਮ. ਈ. ਸੀ. ਸੈਂਟਰ ਬੈਂਗਲੌਰ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੈਂਗਲੌਰ ਟੀਮ ਦੋ ਗੋਲਾਂ ਤੇ ਹਾਰੀ। ਫੇਰ ਦੱਖਣੀ ਕਮਾਨ ਦੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਟੀਮ ਨੇ 5 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 7 ਗੋਲਾਂ ਨਾਲ ਹਰਾਇਆ। ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸਭ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜਗ ਬਾਣੀ ਜਲੰਧਰ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਜਲੰਧਰ ਆਦਿ ਨੇ ਕਾਫੀ ਸਥਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਚਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਟਿੰਗਜ਼ ਵੀ ਨਾਲ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਚਲਦਾ.....

A Saga Of Sri Satguru Jagjit Singh Ji

Dr. Sharada Jayagovind

SPS Hospitals is the only private hospital which has had the privilege of being inaugurated by Dr. Manmohan Singh, the then Prime Minister of India. He declared the hospital open to public on 23rd September, 2005.

It is interesting to note how a hospital built by the saint-like Patsha ji is different from hospitals which are today becoming commercial ventures.

Jugdiep Singh, Managing Director of Satguru Partap Singh Hospitals, Ludhiana, recalls how Patsha ji gave him two clear-cut instructions. Firstly, the hospital should have service as its motto, it had to be an ethical organization; secondly, the hospital would be a world class one. It would not be a mere building, shining but soulless. It would have a heart and serve the sick and suffering with compassion and care. Patsha ji believed that the hospital should have empathy for people who come for treatment. He wanted every person to get better and return home to his family. He always believed in Sarbat da bhala - the good of all.

Satguru Jagjit Singh ji was passionate about quality. He did not want the hospital to smell like a hospital. It would spread the fragrance of love and care.

Technological upgradation was very dear to Patsha ji's heart. He insisted that Jugdiep Singh ji visit Bumrungrad Hospital at Bangkok, Thailand and keep it as a benchmark for the SPS Hospitals. Years later, when Jugdiep Singh ji asked Patsha ji if Satguru Partap Singh Hospitals had lived up to his expectations, Patsha ji smiled and nodded in affirmation.

Patsha ji used to visit the hospital and ask the doctors about the welfare of the patients. He was particularly concerned about cancer patients and wished that the best treatment be given to them with care. He would give paper cuttings of recent research on cancer and other ailments and advise the doctors to procure the very best equipment, latest technology and medicines to provide effective treatment. Satguru Jagjit Singh ji's concern was not confined to Namdhari patients alone. He instructed that no patient should be deprived of quality treatment for want of money.

During the initial stages, the hospital had to clear several hurdles and Patsha ji's guidance and grace helped the doctors and the management to steer clear of these.

One had to work with faith and conviction and Patsha ji would see that the person succeeds. Patsha ji emphasised that there was no shortcut to success.

As Jugdiep Singh ji states:

“Dreams are not what you see in sleep, dreams do not let you sleep.”

Patsha ji was proud of his hospital and would say that the hospital's doctors were the best.

Education was very dear to Satguru Jagjit Singh ji's heart. He wanted the doctors and the hospital staff to undergo training so that they could be up-to-date with the latest in their fields. The hospital runs eight DNB (Diploma of National Board) teaching programmes, which is also a tribute to Patsha ji's vision.

In the last ten years, the SPS Hospitals have provided free and subsidized treatment amounting to Rupees eleven crore per annum. This 350-bedded super specialty hospital with 130 doctors working round-the-clock provides service with a smile. About 350 nurses and 80 lab technicians work in the hospital and the total staff strength is 1,700.

The hospital is known for its advanced neonatal care. An infant from a poor family, weighing 530 grams, was brought to the hospital in 2015. The hospital's neonatal care department provided the best treatment and the child was saved. The parents could never have afforded it. This is an instance of fulfilling the wish of Satguru Jagjit Singh ji, who said:

"In our hospital, the poorest of the poor should receive the best treatment."

The hospital is a gift from Patsha ji to the people of Punjab and neighbouring states. Patients come here from as far as Tanzania, Zimbabwe, Uganda and Kenya.

Satguru Partap Singh Hospitals are a tribute to Patsha ji's vision and foresight, to his thought of creating an institution where seva is the guiding principle.

Satguru Uday Singh ji, the Chairman of SPS Hospitals, says:

"The hospital has carried forward Satguru Jagjit Singh ji's dream of bringing a world-class health facility to humanity."

Satguru ji's Contribution to Education

Satguru Jagjit Singh ji attached great importance to educating the Namdhari children. The Guru Hari Singh Vidyalya, which was founded in 1957 in Sri Jiwan Nagar, received the patronage of both Satguru Partap Singh ji and Patsha ji. The school catered to the educational needs of children of the villagers in and around Sri Jiwan Nagar and it was the first high school in that area. Fertile agricultural land was allotted to the school so that the income from the land could support its functioning. The vidyalya emphasized the all-round development of children.

In addition to the modern system of education, the students were encouraged to specialize in classical music, Punjabi language and literature. Since its inception, the vidyalya has been the centre of excellence for hockey. The students trained at this school won acclaim at the national and international level and many entered the Namdhari XI hockey team. Today, the school has grown into a college offering degree programmes in Commerce and Science. Over seven hundred boys and girls study in this college.

Under Patsha ji's guidance, Satguru Partap Singh Academy was established in Sri Bhaini Sahib in 1988. The school is affiliated to Central Board of Secondary Education (CBSE) and provides quality education to children. The school imparts free coaching in tennis, hockey, basketball and badminton and trains them in music too.

To be continued.....

ਕਾਵਿ-ਕਿਆਰੀ

ਸੂਰਮਾ ਕਦੇ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ
98726-31199

ਸੂਰਮਾ ਕਦੇ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ
ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਧਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
ਕਦੇ ਨਾ ਡੋਲਣ ਵਾਲੀ
ਸਿਰ 'ਤੇ ਅੰਬਰ ਦਾ ਚੰਦੋਆ ਹੁੰਦਾ
ਚੰਨ ਤਾਰਿਆਂ ਜੜਤ ਸੂਰਜ ਮੰਡਲ।
ਸੂਰਮਾ ਕਦੇ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਉਸ ਨਾਲ ਤੁਰਦਾ ਇਤਿਹਾਸ।
ਤਪੱਸਿਆ ਦੀ ਕੁਠਾਲੀ 'ਚ
ਇਹੀ ਬਣਦਾ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ।
ਸੂਰਮਾ ਕਦੇ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਇਕੱਲਾ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਜਦ ਅੰਦਰੋਂ ਡਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਜਿਸਮ ਤੁਰਦਾ ਹੈ
ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਸੂਰਮਾ ਕਦੇ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਇਕੱਲੇ ਜਣੇ ਦਾ ਸੀਸ
ਤਲੀ ਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ।
ਇਕੱਲਾ ਬੰਦਾ ਤਾਂ
ਨਿੱਕੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਵਿਕਦਾ।
ਵਿਕਾਊ ਮਾਲ
ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ,
ਵਿਕਦੇ ਤੁਲਦੇ।
ਫਰਜ਼ ਵਿਸਾਰ ਕੌਡੀਆਂ 'ਤੇ ਡੁੱਲਦੇ।
ਸੱਚ ਦਾ ਮਾਰਗ ਜਿਹੜੇ ਭੁੱਲਦੇ।
ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਆਪੇ ਰੁਲਦੇ।
ਸੂਰਮਾ ਕਦੇ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਸੂਰਮਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਿੱਕ ਤਾਣ ਖੜਦਾ।
ਸਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਲਈ
ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਅੜਦਾ।
ਪੈਂਤੜੇ ਬਗੈਰ
ਐਵੇਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋ ਨਹੀਂ ਲੜਦਾ।

ਉਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ,
ਅੱਗੇ ਜੋ ਵੀ ਆਵੇ ਝੜਦਾ।
ਸਿਮਰੇ ਭਗੋਤੀ ਉਹ
ਮੁਹਿੰਮੀਂ ਜਦੋਂ ਚੜ੍ਹਦਾ।
ਸੂਰਮਾ ਕਦੇ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ
ਜਿੱਤ ਵੱਲ ਕਦਮ ਪੁੱਟਦਾ।
ਹਾਰਦਾ ਨਾ ਹੁੱਟਦਾ,
ਕਰੜਾ ਯਕੀਨ ਉਹਦਾ
ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਟੁੱਟਦਾ।
ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ?
ਸੂਰਮਾ ਕਦੇ ਵੀ
ਕਿਤੇ ਵੀ ਇਕੱਲਾ।
ਸੂਰਮੇ ਦੀ ਤੇਗ ਦੀ ਧਾਰ
ਜਦ ਕਦੇ ਰਣ 'ਚ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਹੈ
ਬਿਜਲੀ ਤ੍ਰਭਕਦੀ ਹੈ
ਸੂਰਜ ਦੇਵੇ ਥਾਪੜਾ
ਤੇ ਇੰਜ ਕਹੇ!
ਤੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹਾਂ ਯੋਧਿਆ
ਹਨੇਰ ਨੂੰ ਟੱਕਰ,
ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਆਇਆ।
ਸਰਹੰਦ ਤੇ ਚਮਕੌਰ ਜਗਾ ਦੇ
ਕਰ ਕੇ ਹੱਲਾ ਭਾਰਾ ਓ ਸਿਰਦਾਰਾ।
ਹੱਕ ਸੱਚ ਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਤੂੰ
ਬਣ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੁਲਾਰਾ।
ਕੌਣ ਕਹਿੰਦਾ?
ਸੂਰਮਾ ਇਕੱਲਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਸੂਰਮਾ ਕਦੇ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
ਅਣਖ ਦੀ ਰੋਟੀ
ਕਣਕ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਸਵਾਦਲੀ
ਪਰ ਵਿਰਲਿਆਂ ਨੂੰ
ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਨਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਇਕੱਲੀ ਸਿਰਫ਼ ਲਾਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੁੱਚੇ ਮੌਤੀ

ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ਿਕਰ

ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨਾਲੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ, ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਦ ਤੱਕ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜਦ ਤੱਕ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਕਰ ਲਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਇਆਂ ਦਾ ਪਲ-ਪਲ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਕਿਨ ਹੋਣੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗਾ?

5 ਜੁਲਾਈ 1979 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ (ਉਸਤਾਦ) ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਸਿਤਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਚੱਲਦਿਆਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਚੱਲ ਪਈ। ਉਹ ਤੜਕ ਬੋਲਿਆ- ਕਿਨ ਹੋਣੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਰਗਾ? ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ਹੈ, ਪੰਜ-ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਡੀ ਮੰਗ ਤੋਂ ਦੂਣੀ ਰਕਮ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਸੀਂ (ਉਸਤਾਦ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਉੱਟੀ (ਕਰਨਾਟਕ) ਵਿੱਚ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਕਮ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ। ਕੁਛ ਖਰੀਦਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਜੇਬਾਂ ਖਾਲੀ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਨੂੰ 100 ਰੁਪਏ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ। ਸੰਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਬਾ ਜੋ ਹਜ਼ੂਰ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਚੀ ਹੈ, ਖਰਚ ਵੱਲੋਂ ਕੁਛ ਤੰਗੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਇਆ- ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ 100/- ਦੇਹ, ਆਪਾਂ ਸਾਰ ਲਵਾਂਗੇ।

ਉੱਦਮ

ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾਇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤਿੰਨ ਅਚਕਨਾਂ ਦਿੱਲੀ, ਤਿੰਨ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਪਈਆਂ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜਿਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ- ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਆਲਸ ਹੀ ਵੱਧਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ (ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ - 'ਬਹੁਤੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਬਹੁਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।' ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੈੱਟ ਹੀ ਬਸਤਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਤਿਆਰ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਾਂਗਰੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਇੱਕ ਹੀ ਪੱਗ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਤ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਦਿਨੇ ਤਾਜ਼ੀ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ।

ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਰਦਾ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?

2 ਅਪ੍ਰੈਲ 1978 ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬੰਬਈ ਵੱਲ ਹਵਾਈ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਰੇ (ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ) ਪਾਸ ਦਿਲਜੋਈ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠੇ ਸ. ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਪਾਲ ਨੇ ਚੱਲਦੀ ਗੱਲੇ ਇਕ ਨੁਕਤਾ ਉਠਾਇਆ- ਈਨ ਦਿਆਲ, ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉੱਟ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਯਾਦ ਕਰਵਾਇਆ- ਉਹ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਉਸ ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮੰਜੇ ਹੇਠ ਵੀ ਜੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਵਾਪਰ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਉਦਾਰਤਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗਲਤ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ- ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਛ ਵਾਕਿਆਤ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਖਿਮਾ ਕਰਨ ਯੋਗ ਜਾਂ ਅਣਡਿੱਠਤਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਵਸਤੂ, ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਮਾਜਕ ਹਾਨ-ਲਾਭ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੁਖਨ-ਏ-ਬੇਅੰਤ ਵਿਚੋਂ

ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਪੰਨਾ

ਹੋੜਾ

'ਹੋੜਾ' ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਘਰ ਦੀ ਲਗਾਖਰ 'ਬਿੰਦੀ' ਵੱਡਿਆਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਭਰਾ 'ਕਨੋੜਾ' ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਬਤ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਕਨੋੜਾ ਦਾ ਆਪਣਾ ਟੱਬਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਂਝ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦੀ ਪੁੱਛ ਦੱਸ ਘਟ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਕਈ ਇੱਧਰੋਂ-ਉੱਧਰੋਂ ਘੁੰਮਦੇ-ਘੁਮਾਉਂਦੇ ਹੋਰ ਟੱਬਰ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਘੁਸਪੈਠ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾਉਣਾ ਹੀ ਔਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਇਹ ਨਵੇਂ ਪੁਆੜੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਡੇ ਮਸਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੁਲਝ ਰਹੇ। ਆਪਣੀ ਹੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸੁਆਲ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਉੱਤੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਮਸਲੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਨਬੇੜੇ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਹੋੜਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦੱਸਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ 'ਕਨੋੜਾ' ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਆ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਪਤਾ ਲੱਗੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਕ, ਦੋ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਫਿਰ 'ਬਿੰਦੀ' ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ।

1. ਸੌ : (ਗਿਣਤੀ) ਇੱਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੌ ਤੱਕ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀਹ ਵਾਰ 9 ਆਉਂਦਾ ਹੈ।
ਸੌ : (ਨੀਂਦ) ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੜੀ ਕੀਮਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੌ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।
2. ਚੌੜਾ : (ਮਿਣਤੀ ਦੀ ਕਿਸਮ) ਇਹ ਬੰਦਾ ਉਂਝ ਹੀ ਚੌੜਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਕਾਤ ਇੰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ।
ਚੌੜਾਂ : (ਚਾਮੁਲ ਕੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ) ਤੂੰ ਬਹੁਤੀਆਂ ਚੌੜਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਨਾ ਕਰ। ਕੰਮ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇ।
3. ਚੌਂਕ : (ਚੁਰਸਤਾ) ਚੌਂਕ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹਦੇ ਕੰਨ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੋਟਰਸਾਇਕਲ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਮੋੜ ਲਿਆ।
ਚੌਂਕ : (ਚੌਂਕਣਾ) ਕਿਤਾਬ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਚੌਂਕ ਗਿਆ। ਹੈਂ! ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।
4. ਸੌਂਦਾ : (ਸਮਾਨ) ਪਿੰਡ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੌਂਦਾ ਲੈਣ ਲਈ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ।
ਸੌਂਦਾ : (ਸੌਂ ਰਿਹਾ) ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਸੌਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਕਹਿੰਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ।
5. ਚੌਂਕਾ : (ਚਾਰ ਚੌੜਾਂ) ਜਦੋਂ ਵਿਰਾਟ ਕੋਹਲੀ ਨੇ ਚੌਂਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰ ਸਟੇਡੀਅਮ ਗੂੰਜਾ ਦਿੱਤਾ।
ਚੌਂਕਾ : (ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਚੌਂਕਾ) ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਚੌਂਕਾ ਨਿਬੇੜ ਕੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਦੇ ਜੀਅ ਸੈਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ।
6. ਔਂਕੜ : (ਮੁਸ਼ਕਲ) ਕੋਈ ਵੀ ਔਂਕੜ ਤੁਹਾਡਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦੀ। ਹਾਂ, ਤੁਹਾਡਾ ਇਰਾਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
ਔਂਕੜ : (ਲਗ) 'ਔਂਕੜ' ਲਗ 'ਲਘੁ ਵਰਗ' ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਰਾਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੱਬੀ

ਖ਼ਬਰਨਾਮਾ

ਪਿੰਡ ਬੁਰਜ ਗਿੱਲ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ, 28-8-2021: ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਮਾਰਟ ਸਕੂਲ ਬੁਰਜ ਗਿੱਲ (ਬਠਿੰਡਾ) ਵੱਲੋਂ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ 28 ਅਗਸਤ ਹੋਏ ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਸਮਾਰਟ ਟੀ.ਵੀ. ਤੇ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਫਿਲਮ ਦਿਖਾਈ ਗਈ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈਰੂਪਾ ਨੇ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਆਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਦੋਲਨ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਆਏ ਜਵਾਰਭਾਟੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਨੇ ਆਪ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਹਿਲਾ ਹੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਗੋਂ ਨਾਲ ਹੋਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਨੇ ਤੋਪਾਂ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲਾਮਿਸਾਲ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਸ਼ਹੀਦ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਹਿਰਾਜ ਦੇ ਸਨ ਜੋ ਕੱਚ ਛੋਟਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੋੜੇ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਤੋਪ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਤੂੰਬਾ-ਤੂੰਬਾ ਹੋ ਉੱਡ ਗਏ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਵਜੋਂ ਪਹੁੰਚੇ ਡਾ. ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਨੇ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਰੱਖਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲਾਰਡ ਕਲਾਈਵ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ, ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ, ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਤੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤਣ, ਗਊ ਰੱਖਿਆ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ, ਰੂਸ ਨੇਪਾਲ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਦੇ ਵਡਮੁੱਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋਕਾਈ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ, ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਦਿਖਾਏ ਵੱਡਮੁੱਲੇ ਰਸਤਿਆਂ ਤੋਂ ਟੁੱਟਦੀ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਕਟਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਤਾਂ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਅੱਛਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਦਿਖਾਏ ਮਾਰਗ

ਤੋਂ ਭਟਕ ਗਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਦਿਖਾਏ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਡੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀਕਰਨ ਵਿੱਚ ਧੱਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੁੜ ਉਸਾਰੂ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਡਾ. ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਸੈੱਟ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਤੇ ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਲਈ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਸੰਪਰਕ ਤੇ ਸੂਚਨਾ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਛਾਪੇ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ 12 ਕੈਲੰਡਰ ਵੀ ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੁਨੀਲ ਕੁਮਾਰ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇੱਕ ਕੈਲੰਡਰ ਲਾਵਾਂਗੇ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਤੇ ਸਮੂਹ ਸਟਾਫ਼ ਵੱਲੋਂ ਡਾ. ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਲੈਕਚਰਾਰ ਰਮੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਲੈਕਚਰਾਰ ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਤਪਾਲ ਗਰਗ, ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ, ਸੁਮਨਦੀਪ ਅਤੇ ਮੈਡਮ ਗੀਤਾ ਗਰਗ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ

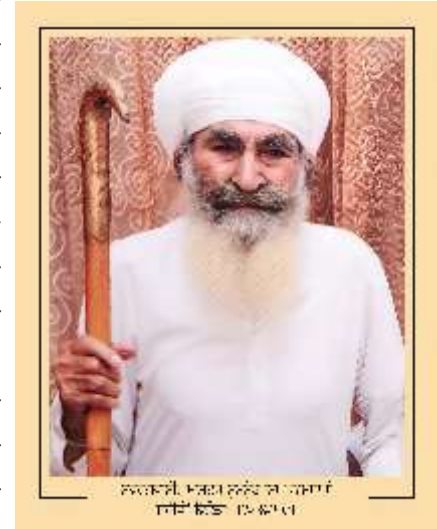
ਮਾ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਰਹੇ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਨਮੁ ਸਵਾਰਿ ਦਰਗਹ ਚਲਿਆ ॥
ਸਚੀ ਦਰਗਹ ਜਾਇ ਸਚਾ ਪਿੜ ਮਲਿਆ ॥

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਰੋਸਾਏ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਮਾਸਟਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 17-8-2021 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਆਖਰੀ ਸੁਆਸ ਤੱਕ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਨਾਮ ਜਪਦੀ ਰਹੀ। ਮਾਸਟਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਜੀ 8-6-1934 ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਸਿੰਨ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਬਚਪਨ ਸਾਰਾ ਨੀਲੋ ਕਲਾਂ ਨਹਿਰ 'ਤੇ ਬੀਤਿਆ। ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਸਦਕਾ ਆਪ ਇੱਕ ਨੇਕ ਇਮਾਨਦਾਰ ਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਟੀਚਰ ਬਣੇ। ਸਾਰੇ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਆਪ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਸਨ।

ਨੇਕ ਦਿਲ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਪ ਹਰ ਇਕ ਭੋਖ ਦੀ ਤਨ, ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰੱਖਦੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਲੀ ਤੇ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਆਬਾਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂਆਂ

ਰੱਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰਾ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਕੇ ਹੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਘਰ ਦੇ ਰ ਰਾਤ

ਆਏ, ਪਸ਼ੂ ਘਰ ਭੁੱਖੇ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ 12 ਵਜੇ ਨਹਿਰ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸੇਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਪੱਠੇ ਵੱਢ ਕੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ। ਐਨੀ ਦਿਆਲਤਾ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਮਾਸਟਰ ਜੀ।

ਮਾਸਟਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਉਂਦੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਹਸਮੁੱਖ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕੀਲ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਇਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਚਰਨਾਰਥਲ ਵਿੱਚੋਂ ਗਿਆਨੀ ਟੀਚਰ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਏ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਸਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰੋ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਹਨ। ਆਪ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ 16-6-2012 ਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਆਪ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੀਲੋਂ ਕੋਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 22 ਸਾਲ ਰਹੇ। ਇੱਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਕਲੋਨੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਫੇਹਰਟਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਖੁੰਡਾ ਲੈ ਕੇ ਸੈਰ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਓ ਦੌੜ ਲਾਓ। ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਾਰਨ ਘਰ ਹੀ ਰਹੇ। ਕੋਈ ਬਿਮਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਹੌਂਸਲਾ

ਬੁਲੰਦ ਰਹਿਣਾ, ਮੈਂ ਠੀਕ ਹਾਂ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਖਾਹਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਸਕਾਰ ਬੀੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋਵੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਦੇ ਨਮਿੱਤ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ 26-8-2021 ਵੀਰਵਾਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਅਰਪਿਤ ਕਰਨ ਪੁੱਜੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੂਬਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਝੱਲ ਨੇ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੱਖ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਤਿਆ ਤਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਮਾਂ ਵੀ ਸੁਖਦਾਇਕ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਸੂਬਾ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੁਠੱਡਾ ਕਲਾਂ, ਬੀਬੀ ਸੁਖਜੀਤ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸਨੇਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ।

ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ

.....

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ ਦਿਵਸ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ, ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿਖੇ ਜਪੁ-ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਾ ਆਰੰਭ

ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ- ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਸ਼ਹੀਦ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਯਾਦਗਰ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਿਖੇ ਸਮੂਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਇੱਥੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਜਪੁ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੌਰਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ ਦਿਵਸ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜੱਥੇ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਡਾ. ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੇ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਰਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਬੰਧੀ ਬੋਲਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਦੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸੰਗੀਤ ਸਮਰਾਟ ਸਨ, ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਮਸੀਹਾ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜੱਥੇ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਫੁਕੀ।

ਮਾਡਰਨ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪੱਛਮਵਾਦ ਤੋਂ ਮੋੜਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਿਤ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਕਛਹਿਰੇ ਪਵਾਕੇ, ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਾਕੀ ਟੀਮ ਨੇ ਵੱਡੀਆਂ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਛੂਹੀਆਂ। ਅਧਿਆਤਮਕ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਚੰਭਿਤ ਖੋਜਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਸਨੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਫੈਲਾਇਆ। ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ, ਖੋਜਕਾਰਾਂ, ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ। ਸੈਂਕੜੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਦਾਤਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜੂਬੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਵਾਈਆਂ। ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੌਲੇ-ਮਹੌਲੇ, ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਮੇਲਨ, ਜਪੁ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਇਆ।

ਨਾਮਧਾਰੀ ਇਸਤਰੀ ਵਿਦਿਅਕ ਜੱਥਾ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵੱਲੋਂ ਬੀਬੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਪੁ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਉੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ। ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਸਵਾ-ਸਵਾ ਲੱਖ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਵਾਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਮਰਯਾਦਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਕੀਤੀ।

ਇੱਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ ਵਿਖੇ ਜਪੁ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਸਣੇਕੇਸੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਚਿੱਟੇ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨਕੇ ਆਪਣੇ ਆਸਣਾ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਕੇ 4 ਤੋਂ 6 ਵਜੇ ਤੱਕ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਦ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਦੀ ਹੈ। ਜਪੁ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਗਮ 2 ਸਤੰਬਰ ਤੋਂ ਚਾਲੂ ਹੈ ਅਤੇ 10 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਨੁਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ “ਸਤਿਗੁਰ ਮੇਰਾ ਤੂੰਹੀ ਪਿਆਰਾ ਤੂੰਹੀ-ਤੂੰਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ” ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕੌਰ ਨੇ

“ਜਿੰਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਡਰ ਵੇ ਲੋਕੋ” ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ।

ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਈ ਹੋਈ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਫਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਇਆ ਗਿਆ।

ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ

ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿੰਮਤਪੁਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਮੇਲਾ

28, 29, 30 ਅਗਸਤ 2021

ਨਾਮਧਾਰੀ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਦਾ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿੰਮਤਪੁਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜੋਤ ਕੇ ਜਾਮੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਥਾਪੜਾ ਲੈ ਕਿ ਇਹ ਵਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤੇ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸੰਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਹਿੰਮਤਪੁਰੇ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾਏ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਥਾਹ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿੰਮਤਪੁਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਬਰਸੀ ਮੇਲਾ ਹਿੰਮਤਪੁਰੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸੰਤ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਅਤੇ ਇਲਾਕਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ 28, 29 ਅਤੇ 30 ਅਗਸਤ 2021 ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਨਾਈ। ਇਸ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ 28 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਜਥੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਅਤੇ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। 29 ਅਤੇ 30 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਵਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਕੀਤਾ। ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਕਵੀਸ਼ਰ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਭੰਗੂਰ, ਕਵੀਸ਼ਰ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਮੱਲੋਕੇ, ਕਵੀਸ਼ਰ ਪੰਡਿਤ ਸੋਮ ਦੱਤ ਰੋਡੇ ਵਾਲੇ, ਕਵੀਸ਼ਰ ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਮਹੰਤ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਫੂਲੇਵਾਲ, ਹੱਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਜ. ਗੁਰਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਜਾਇਆ। ਸੰਤ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਕਥਾਵਾਚਕ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਥਾ ਦੁਆਰਾ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਧਰਮ ਦਾਸ ਜੀ ਸਤਿਜੁਗ

ਸੈਦੋਕੇ, ਸੰਤ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਲੋਪੋਕੇ, ਸੰਤ ਪ੍ਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਟਿੰਮੀ ਬੈਂਸ ਨਿਕਲਾ, ਸੰਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੱਲ ਸੋਹੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸਸਰਾਲੀ ਕਾਲੋਨੀ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਝੱਲ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਸਨ। ਸੂਬਾ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲਵਾਂ, ਸੂਬਾ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੱਲ ਭਗਤ, ਸੂਬਾ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨਸਾ, ਸੂਬਾ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਰਾਏਸਰ, ਸੂਬਾ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੈਦੋਕੇ, ਬਸੰਤ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਧਰਮਕੋਟ, ਸੂਬਾ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਸਰ, ਸੰਤ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਾਏਸਰ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਕਲੱਬ ਹਿੰਮਤਪੁਰਾ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਤਨ, ਮਨ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਸਾਧੂ ਤਪੱਸਵੀ ਸੰਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ 80 ਵੀਂ ਸਾਲਾਨਾ ਬਰਸੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ 26 ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ।

ਸੂਬਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਝੱਲ

ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਅਤਿ ਦੁਖਦ ਹਾਦਸਾ: ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਤਾ, ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਹੱਤਿਆ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਸੁੰਦਰਨਗਰ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰਿਆ 12 ਦਸੰਬਰ 2021 ਰਾਤ ਕਰੀਬ ਸਵਾ ਦਸ ਵਜੇ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਝਾਰਖੰਡ ਦੇ ਹੈਵਾਨ (ਲੜਕੇ) ਕੁਨਾਲ ਚੈਟਰਜੀ ਨੇ 67 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਤਾ, ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹੱਤਿਆ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਰਿੰਦਗੀ, ਹੈਵਾਨੀਅਤ ਭਰਿਆ ਕਾਰਾ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਕੇ ਪੋਤਰੀ, ਬੇਟੀ ਰਮਣੀਕ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਗੈਸ ਵਾਲੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਬਰਨਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਪਰ ਬੇਟੀ ਰਮਣੀਕ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਹੈਵਾਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਰੋਲਾ ਅਤੇ ਬੇਟੀ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਨਾਲ ਭੱਜਿਆ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਪੁਲਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੈਸ ਦੇ ਬਰਨਰ ਬੰਦ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਹਾਦਸੇ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਹੈ। ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ। 14 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਪੁਲਸ ਰਿਮਾਂਡ ਅਤੇ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਉਪਰੰਤ ਹਤਿਆਰਾ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਮੀਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਅਜਿਹੇ ਦਾਨਵ ਹਥਿਆਰੇ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਤੋਂ ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੇਗਾ।

ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਪੇਕਾ ਅਤੇ ਸਹੁਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਅਕਤੂਬਰ 2021

ਇਕ ਸਮਾਜਸੇਵੀ ਗੁਰੂ ਨਿਵਾਜਿਆ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲਾ ਓਤਪੋਤ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਹੁਰਾ ਸੰਤ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਲ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਫੁੱਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਫਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਤਪੱਸਵੀ ਅਤੇ ਦਾਨੀ ਸਨ। ਕੇਵਲ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਹਾੜੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਸਨ। ਬੀਬੀ ਦੇ ਭਰਾ ਸਰਵ ਸ੍ਰੀ ਰਿਖੀ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਕਰੋੜਾਂਪਤੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਸਾਦਗੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਸੁਚ-ਸੋਧ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ। ਬੀਬੀ ਦੇ ਪਤੀ ਦੇਵ ਸ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ 'ਚ ਮੁਖੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਦੀ ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੋਬਿੰਦ ਸਦਨ ਦੇ ਆਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਨ। 2000 ਈ. ਤੋਂ 2020 ਈ.

ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਨਾਲ ਗਊਆਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸਿਮਰਨ, ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਸਦਕਾ ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਮੂਰਤ ਸਨ। ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਘਰ ਆਏ ਅਤਿਥੀ ਦੀ ਆਪਣੇ ਸਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਆਓ ਭਗਤ ਕਰਨੀ ਬੇਬੀ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਸੀ। ਸੰਤਾਨ ਵਜੋਂ ਸ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਪੁੱਤਰੀਆਂ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਕਮਲਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਇਕ ਸਪੁੱਤਰ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਨੂੰਹ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਪੋਤਰੀਆਂ ਰਤਨ ਕੌਰ ਅਤੇ ਰਵਨੀਤ ਕੌਰ ਹਨ। ਸੰਤ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੋਤਰਾ ਅਤੇ ਸ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੁਯੋਗ ਸਪੁੱਤਰ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਨਿਤਨੇਮੀ ਗਊਆਂ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿਰਤੀ ਪੁਰਖ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇਕ ਭਗਤ ਜਨ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਸੋਧ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਸੁੰਦਰ

ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਆਰੰਭ ਹੋਏ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਅਖੰਡ ਵਰਨੀਆਂ 'ਚ ਨਿਯਮਤ ਰੋਲਾਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਪੂਰਬਲੇ ਬੁਰੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੋਂ ਤਾਂ 6 ਜੁਲਾਈ 2020 ਨੂੰ ਸੰਤ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਮਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਕਲੌਤੇ ਪੁੱਤਰ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਵਾਸ ਪੂਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅਚਨਚੇਤ ਪਿਤਾ ਦੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬੋਝ

ਰਾਜਪਾਲ 'ਤੇ ਆ ਪਿਆ। ਅਜੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਦਮੇ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿ ਆਹ ਭਾਣਾ ਵਰਤ ਗਿਆ। ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦਾ ਪਹਾੜ ਹੀ ਟੁੱਟ ਪਿਆ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸਹਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ

ਹੀ ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਹਾਰੇ ਜੀਵਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸਰਾ।

13 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਸਸਕਾਰ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਬਾਵਜੂਦ ਕੋਰੋਨਾ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਮੰਡੀ, ਨੇਰ ਚੌਂਕ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਦੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਅੰਤਮ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਵੀ ਉਚੇਚੇ ਪੁੱਜੇ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਹਿਮਾਚਲ ਦੌਰੇ ਤੋਂ 12 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਡੀ ਹਿਮਾਚਲ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਪਧਾਰੇ ਸਨ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ 14 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਚੱਲ ਕੇ 8 ਕੁ ਵਜੇ ਸੁੰਦਰਨਗਰ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ। ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਬੇਟੀ ਰਮਣੀਕ ਕੌਰ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ (ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਪਿਤਾ) ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੰਤ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਬੀਬੀ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਭਰਾ) ਅਤੇ ਸਪੁੱਤਰੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ

ਦੋਹਤਰੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਉਚੇਚੇ ਆਏ ਬੀਬੀ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ, ਸੇਵਕ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਵੀ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਏ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, “ਬੀਬੀ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕਸ਼ਟ ਆਪਣੇ 'ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਬਚਾ ਗਈ ਹੈ।” ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕਰੀਬ ਪੌਣਾ ਘੰਟਾ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਆਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਏਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਵਿਚ ਸਨ ਕਿ ਘਰ ਦੇ ਜੀਅ ਮਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਰਮਣੀਕ ਕੌਰ ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਹੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ- ਕ੍ਰੀਬ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਹੌਂਸਲਾ ਦੇਣਾ, ਹਾਲਾਤ ਪੁੱਛਣੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਰਾਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਬੇਟੀਆਂ- ਵੱਡੀ ਜੋ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਸੀ ਉਸਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਬਖਸ਼ੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਰਮਣੀਕ ਜੋ ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਦੀ ਭੁਗਤ-ਭੋਗੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸਦਮੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਨਾਨਕੇ- ਨਾਨਾ, ਨਾਨੀ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਮਾਮੇ- ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਗਤਿਆਂ ਕਰਨਾ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਫੋਨ 'ਤੇ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ- ਬੇਟੀ ਰਤਨ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪਿਆਰ ਦੇਣਾ ਕਿ ਤਗਤੀ ਹੋਵੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੋਵੇਂ ਵਕਤ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। 20 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਉਚੇਚੀ ਹਿਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਐਸੀ ਦਰਦਨਾਕ ਹੱਤਿਆ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਓ।

15 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਮੰਡੀ ਵੱਲੋਂ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਸ੍ਰੀ ਅਨੁਰਾਗ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਨੇ 20 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਉਚੇਚੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਐਸੀ ਦਰਦਨਾਕ ਹੱਤਿਆ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿਓ।

13 ਤੋਂ 18 ਅਗਸਤ ਤੱਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਕਥਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਸਭ ਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਕਥਾ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਰੀਰ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਸਾਹਿਬ ਪਾਠ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਸਤਸੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇਵਕ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਕਮਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰ ਇਤਿਹਾਸ

ਦੀ ਕਥਾ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਅਲੌਕਿਕ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਗਹਿਰੇ ਸਦਮੇ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

19 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਵਿਖੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਖੇ ਮਾਤਾ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਨਮਿੱਤ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਦੀ ਰਸਮ ਗੁਰ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਉਚੇਚੇ ਆਏ ਪਾਠੀ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਕਮਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਵਿਦਵਤਾ ਭਰਪੂਰ ਹੱਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਇਆ। ਆਪ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ 'ਮਾਂ' ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ।

ਨੌਵੇਂ ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਰਾਮਕਲੀ ਸਦ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਇਆ। ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਸੇਵਕ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਹੋਏ। ਸੇਵਕ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਸ ਵੇਲੇ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਖਸ਼ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ- 'ਨਿਸ਼ਚਰ ਹੀਣ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕਰੋਂ ਭੁਜੋ ਉਠਾਇ ਪ੍ਰਣ ਕੀਨ' ਕਿ ਮੈਂ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹੀਣ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਰਾਕਸ਼ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਰੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਾਲਮ ਨੂੰ ਰਾਕਸ਼ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਤਵਿਕ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ-

ਸਾਧ ਕਰਮ ਜੋ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੈ ॥

ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੈ ॥

ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜਗ ਮੈ ਜੇ ਕਰਹੀਂ ॥

ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਤਿਨ ਕੋ ਪੁਨ ਧਰਹੀਂ ॥

ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਰਾਵਣ ਅਸੁਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਵਿਭੀਸ਼ਣ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਭਗਤ ਦੇਵਤਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਰਾਵਣ ਅਤੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ ਹੀ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਸੰਘਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਤਾ ਦੀ ਇੰਨੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੰਗ ਨਸਲ ਜਾਤ ਜਾਂ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਰਾਕਸ਼ ਹੈ, ਦਾਨਵ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੰਦਭਾਗੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਸਭ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਾਤਾ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸੱਚਖੰਡ ਵਿਖੇ ਨਿਵਾਸ ਬਖਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ।

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੇਵਕ

ਕੂਕਾ ਸ਼ਹੀਦ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟ੍ਰਸਟ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

ਸੰਪੂਰਨਾਨੰਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ - ਬਨਾਰਸ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਸੰਪੂਰਨਾਨੰਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਨਾਰਸ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1996 ਈ. ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਚੇਅਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਡਾ. ਰੇਨੂ ਦਿਵੇਦੀ ਜੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਚੇਅਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਸੈਮੀਨਾਰ ਅਤੇ ਵੈਬੀਨਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਚੇਅਰ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੋਵਿਡ -19 ਕਾਰਨ ਆਨਲਾਈਨ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵਰਤਮਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚੇਅਰ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨਿਰਵਿਘਣ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪੂਰਨਾਨੰਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਨਾਰਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਲਈ ਨੂੰ 5/- ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਮਦਦ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਚੇਅਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਡਿਪਲੋਮਾ ਕੋਰਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਹਤ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ 33 ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਸਿਹਤ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ (ਪੀਬੀ ਸ਼ਾਖਾ) ਵੱਲੋਂ ਪੱਤਰ ਨੰਬਰ 3ਏ/23/08/37/3124 ਮਿਤੀ 04.12.2012, ਰਾਹੀਂ ਕੂਕਾ ਸ਼ਹੀਦ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟ੍ਰਸਟ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 33 ਪਿੰਡਾਂ / ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਸੂਬਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਪੰਚ - ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਕੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਨਾਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ ਨੂੰ ਆਰਡਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲ ਕੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਸੰਤ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੂਕਾ ਸ਼ਹੀਦ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟ੍ਰਸਟ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ, ਨੇੜੇ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਫੀਲਡ ਗੰਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ -141008 ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇ।

ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੰਜਾਬ - ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਗਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਵਧਾਈ ਗਈ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੰਜਾਬ - ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਮਾਰਚ 2012 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਚੇਅਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਮਿਤੀ 27.04.2018 ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਚੇਅਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਦਾ ਅਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਸਾਧਨ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਅਗਲੇ 2 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਵਧਾਈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡਜ਼

ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੰਜਾਬ, ਬਠਿੰਡਾ ਨੂੰ ਰਲੀਜ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਮੁੱਚਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਸਾਧਨ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਪੰਨਵਾਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਤ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 26.72 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਸਦਕਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 1999 ਈ. ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਚੇਅਰ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਚੇਅਰ ਨਿਰੰਤਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਚੇਅਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਾ. ਐਚ.ਐਸ. ਬੇਦੀ ਅਤੇ ਡਾ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾਅ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਚੇਅਰ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਕੂਕਾ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਪਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਦਾ ਅਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 4 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੇਅਰ ਨੂੰ ਫੰਡਿੰਗ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਚੇਅਰ ਦਾ ਕੰਮ ਬੰਦ ਸੀ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ ਲਈ 26.72 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਚੇਅਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇ। ਸਮੁੱਚਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਪੰਨਵਾਦੀ ਹੈ।

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈ.ਸਿ.) ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਬਾਰੇ :

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈ.ਸਿ.) ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪੱਤਰ ਮਿਤੀ 15.02.2015 ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨਾਈਵਾਲਾ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਪਿੰਡ ਧਨੌਲਾ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਬਰਨਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ (ਲੜਕੀਆਂ) ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ, ਪਿੰਡ ਗੁੰਮਟੀ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦ ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੱਤਰ ਨੰਬਰ ਮੀਮੋ ਨੰਬਰ /24/2021/2021209583 ਮਿਤੀ 05.07.2021 ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮੌੜੇ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ, ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ (ਸੈ.ਸਿ.) ਪੰਜਾਬ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ (ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਾਖਾ) ਵੱਲੋਂ ਮੀਮੋ ਨੰਬਰ -47/2021- /202179292 ਮਿਤੀ 04.03.2021 (ਕਾਪੀ ਨੱਥੀ) ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਬਠਿੰਡਾ, ਜਲੰਧਰ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਤਰਨਤਾਰਨ, ਬਰਨਾਲਾ ਅਤੇ ਮੋਗਾ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫਸਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਨ ਲਾਈਨ ਪੋਰਟਲ 'ਤੇ ਕੇਸ ਅਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਣ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੂਬਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਉਹਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਪਤੇ ਪਵਾਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹਨਾਂ ਮਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਲੈਕੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਨਲਾਈਨ ਪੋਰਟਲ ਤੇ ਕੇਸ ਅਪਲਾਈ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜੀ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸੂਚਨਾ ਸੰਤ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਸ਼ਵ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੂਕਾ ਸ਼ਹੀਦ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟੂਟ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ, ਨੇੜੇ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ, ਫੀਲਡ ਗੰਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ -141008 ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰ ਭੇਜੀ ਜਾਵੇ ਜੀ।

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ (ਟ੍ਰਸਟੀ)

ਕੂਕਾ ਸ਼ਹੀਦ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟ੍ਰਸਟ, ਫੋਨ- 8558834681

ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਾਈ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਦੀ ਹੋਈ ਇੰਦਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ (ਬਜੀਦਪੁਰ)

ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ/
 ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਪੋਤਰਾ ਰਮਨੀਕ ਸਿੰਘ
 ਅਤੇ ਬਲਵੰਤ ਕੌਰ ਸਪੁੱਤਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ/
 ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ
 ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਪੁੱਤਰ ਗੁਰਸੇਵਕ ਸਿੰਘ/
 ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਪੋਤਰਾ ਰਮਨੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ
 ਸੁਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ਸਪੁੱਤਰੀ ਸਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ/
 ਤਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ
 ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।

Date of Publication: 21 September 2021
Date of Posting: 23 September 2021

RNI NO.55658/93
LDM/008/2021-2023

- 1920 ਈ. ਤੋਂ ਸਥਾਪਤ 'ਸਤਿਜੁਗ' ਪਰਚਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਥਾਨਾਂ (ਲਾਹੌਰ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਦਿੱਲੀ) ਤੋਂ ਛਪਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਿਲਦ ਨੰ. ਬਦਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਦ 'ਸਤਿਜੁਗ' 100 ਸਾਲ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਤੈਅ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਜਿਲਦ ਨੰ. 29 ਬਦਲਕੇ 101 ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਇਹ ਲੜੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹੇਗੀ।

Printed and Published by Mr. Harvendra Singh Hanspal on behalf of Namdhari Darbar.
Printed at Summit advertising press, 2DLF (Part), Moti Nagar, New Delhi
and Published from Namdhari Gurdwara, ramesh Nagar, New delhi- 110015.